CARTAGINEZUL

Titlul latin:
POENULUS

PERSONAJELE

AGORASTOCLES, iubitul Adelphasiei şi
nepotul lui Hanno
MILPHIO, sclavul lui Agorastocles
ADELPHASIA, fiica lui Hanno, răpită în copilărie
şi căzută în mâinile negustorului de sclave
ANTERASTILIS, idem
LYCUS (LUPUL), negustor de sclave
ANTAMOENIDES, un militar
MARTORII lui Agorastocles
COLLYBISCUS, vechilul lui Agorastocles
SYNCERASTUS, un sclav al lui Lycus
HANNO, un bătrân cartaginez
GIDDENIS, doica celor două surori
UN SCLAV tânăr

Acţiunea se petrece în Calydon (Etolia).

SUBIECTUL COMEDIEI

Copil, Agorastocles, la şapte anişori
A fost răpit din vechea Cartagină cândva.
Răscumpărat de-un vrednic bătrân, ce-n femeiuşti
Trăsnea cumplit, ajunge moştenitorul lui.
Au fost apoi răpite şi singurele-i două
Gingaşe verişoare cu doica dimpreună.
Iar negustorul Lycus le cumpără; tot el
Năpăstuieşte bietul băiat îndrăgostit.
El însă i-l trimite cu aur pe vechil;
Zăpsit e astfel Lycus. – Soseşte Hanno, care
Un drag nepot îşi află-n băiat, iară pe fete
Le recunoaşte-ndată drept fiice ale sale.

PROLOGUL

Să v-amintesc *Ahile* de Aristarh[1] aş vrea;
Aleg, dar, începutul acestei tragedii.

(Ridicând vocea.)

„Tăceţi şi staţi în pace şi bine luaţi aminte;
Cere-ascultare şeful stăpân pe“ ... histrioni[2],
Ce vrea să-i vadă veseli pe toţi cei de pe bănci,
Cu pântecele goale sau pline-aici veniţi.
Cei ce-aţi mâncat, făcut-aţi cel mai cu minte lucru;

---

[1] Poet grec, contemporan cu Eschil şi cu Sofocle, autor a 70 de tragedii. *Ahile*, probabil, cea mai bună piesă a lui, a fost tradusă în limba latină de Ennius. Cu toate acestea, în afară de scurtul citat al lui Plaut (pasajul ghilimetat), nu s-a păstrat nimic din opera lui.

[2] În original, joc de cuvinte, între *histricus*, locuitor din Histria (Peninsula Istria), recent – pe vremea lui Plaut – cucerită de romani şi *histrio* (în românește: *histrion* – „comediant“).

Vă săturaţi cu glume cei care n-aţi mâncat.
Dar când ai prânzu-acasă gătit, e-o nerozie
Să vii, de dragul nostru, aici, pe nemâncate.
„Sus, crainice, vesteşte poporul să ne-asculte."
Aştept de multă vreme să văd de-ţi ştii menirea.
Încearcă-ţi vocea, care te ţine şi-ntreţine;
De n-ai să strigi, tăcerea ţi-aduce-nfometarea.

(După vestirea crainicului.)

Aşază-te, să-ţi capeţi răsplata îndoită...[1]

(Către spectatori.)

Să îmi păziţi cu grijă poruncile,-ar fi bine.
Să nu stea nicio târfă bătrână-n avanscenă,
Să nu scoată vreun lictor[2] sau vergile-i o vorbă,
Să nu treacă prin faţa cuiva designatorii[3],
Nici să n-aducă lume când joacă histrionii.

---

[1] În original urmează o lacună de un vers.

[2] Lictorii veneau la spectacole din porunca edililor pentru a-i pedepsi pe cei care tulburau buna lor desfăşurare.

[3] Designatorii organizau ceremoniile funebre şi jocurile publice.

Cei care dimineaţa dormit-au fără rost[1],
Să stea-n picioare-acuma, sau mai puţin să doarmă.
Să nu dea sclavii buzna – cei liberi să se-aşeze,
Sau cei ce libertatea-şi plătesc. De n-o pot face,
Să plece, ca să scape de-o pacoste-ndoită,
Aici de vergi să fie bălţaţi, de bici acasă,
Drept plată-a nepăsării, când li se-ntorc stăpânii.
Şi doicile acasă de pruncii lor să-şi vadă,
Să nu le ducă mintea să-i care la spectacol:
Aşa, ele n-au grijă, nici ei nu mor de foame,
Şi-aici, de nemâncare nu behăie ca iezii.
Femeile s-asculte, să râdă pe tăcute,
Zbucnirea ca de flaut a vocii s-o înfrâne,
Să-şi lase pentru-acasă pălăvrăgeala gurii,
Să nu-şi piseze soţii aici ca şi acolo.
Stăpânii-acestor jocuri să fie cumpătaţi,
Unui artist cununa să n-o dea pe nedrept,
Prin uneltiri pe nimeni din teatru să n-azvârle,
Punând pe cei nevrednici deasupra celor buni.
Încă ceva, un lucru pe care-l şi uitasem:

---

[1] Locurile la spectacole se reţineau dimineaţa.

Cât ţine jocul nostru, voi, sclavii-nsoţitori
Năvală daţi în birturi; e cel mai bun prilej,
Cât aburii ies încă din prăjituri, daţi fuga.
Am poruncit acestea ca şef de histrioni,
Şi-ntru folosul vostru, aminte vi le-aduceţi.
La subiectul piesei acuma să ne-ntoarcem,
Ca să-l puteţi cunoaşte amănunţit, ca mine.
Am să-i însemn hotarul, întinderea, vecinii
Pe toţi: mă schimb, de-aceea-n măsurător-hotarnic.
Dar, dacă nu vă supăr, aş spune titlul piesei
Întâi; de nu vă supăr, desigur, eu vi-l spun,
Cu voia, se-nţelege, a celor ce dau voie.
Cartaginezul piesa aceasta se numeşte...[1]
Iar în latină Plaut zis Pultiphagonides[2],
Îi spune *Unchiul*[3]. Titlu-l aveţi. Acum afla-veţi
Şi restul; subiectu-l supun părerii voastre.
Se spune subiectul în avanscenă; voi

---

[1] În original urmează o lacună de un vers, din care se deduce precizarea: „în limba greacă"

[2] „Fiul mâncătorului de terci", poreclă alcătuită din latinescul *puls-tis* (terci, mămăligă) şi un derivat în *ides* al grecescului *fag-efagon* (mănânc), şi dată lui Plaut întrucât terciul era alimentul de căpetenie al italicilor.

[3] Titlul acesta nu corespunde cu cel ce s-a păstrat în manuscrise.

Judecători îi sunteţi; vă rog să m-ascultaţi.
Erau odinioară-n Cartagina doi veri
De cea mai bună viţă şi putrezi de bogaţi.
Doar unul mai trăieşte, cellalt s-a stins demult.
Cu toată-ncredinţarea v-o spun, şi lucru-l ştiu
De la-mbălsămătorul care l-a-mbălsămat.
Dar, ascultaţi, bătrânul, cel răposat, avea
Un singur fiu, şi-acesta i-a fost răpit, la vârsta
De şapte ani, şi dus din Cartagina, departe,
Cu şase ani nainte să moară tatăl lui.
Văzând că şi-l pierduse pe singuru-i copil,
Bătrânul nostru cade bolnav de supărare.
Pe vărul său îl lasă deplin moştenitor,
Şi, fără bani la dânsul, spre Acheron[1] porneşte.
Adus de hoţ e fiul aici, în Calydon;
Ca sclav îndată-l vinde unui bătrân bogat,
Care-ndrăgea copiii, dar nu şi pe femei.
Deci cumpără bătrânul, fără să ştie cine-i,
Pe fiul gazdei sale şi-l înfiază,-apoi

[1] Unul dintre fluviile infernului peste care morţii erau trecuţi de Charon în schimbul unui ban.

Moştenitor îl lasă, când zilele-i se sting.
Băiatul locuieşte acolo,-n casa-aceea.

(Arată casa lui Agorastocles.)

Acuma înc-o dată-n Cartagina mă-ntorc.
Dacă aveţi pe-acolo vreo treabă sau nevoie,
Şi nu-mi daţi bani, cu mine în van vă pierdeţi vremea;
Iar dacă-mi daţi, v-o pierdeţi şi mai în van, s-o ştiţi[1].
Ci unchiul celui tânăr, bătrânul azi în viaţă,
La rându-i două fete-n Cartagina avea:
Cinci ani avea întâia şi patru ani cealaltă.
Au dispărut odată cu doica, în Magara[2].
Cel care le răpise le-a dus în Anactorium[3],
Şi le-a vândut, pe doică şi fete, unui om
— Dacă neguţătorul de sclave este om —
Cel mai mişel şi mârşav din câţi văzu pământul.
Dar judecaţi mai bine voi înşivă ce soi
De om poate să fie când se numeşte Lycus[4].
Din Anactorium, unde întâi a locuit

---

[1] Glumă clasică, pe care o întâlnim într-o formă mai dezvoltată şi în *Menaechmii* („BPT", nr. 474, p. 126-127).

[2] Sau Megara, numele unui cartier din Cartagina.

[3] Oraş în Acarnania, situat în Golful Ambracia.

[4] Lupul (în limba elină).

S-a aşezat, de-o vreme, în Calydon[1], să-şi facă
Negustoria-n voie. În casa-aceea şade.

(Arată casa din faţa celei a lui Agorastocles.)

Ci tânărul e tare îndrăgostit de una
Din fete, făr'să ştie că-s neamuri; n-a atins-o
C-un deget, într-atâta mişelu-l chinuieşte.
(Nimic rău pân-acuma n-a făptuit cu fata,
La dânsul n-a adus-o, căci n-a vrut să i-o dea:)[2]
Văzând cât o iubeşte, în plasa-i vrea să-l prindă.
Un militar se zbate s-o cumpere pe-a doua,
Ca să şi-o facă-amantă, că-i mort de dragul ei.
Cartaginezul însă, de când i-au fost răpite,
Le caută pretutindeni, pe mare şi pământ.
De cum picioru-l pune într-un oraş, aleargă
Să cerceteze droaia de curtezane,-ndată;
Le dă bani, le răsfaţă o noapte şi le-ntreabă
De unde-s, din ce ţară, captive sau răpite,
Din care neam coboară şi cine li-s părinţii.
Cu iscusinţă-ncearcă să le găsească urma.

---

[1] Oraş în Etolia

[2] Aceste două versuri, care repetă spusele de mai înainte, par interpolate, şi unii editori le elimină din text.

El ştie orice limbă; dar pare că niciuna
Nu ştie. Deci în toate-i cartaginez[1], ajunge?
A debarcat aseară aici, la noi, în port.
E tată-acestor fete,

(arată casa negustorului de sclave)

şi unchi acestui tânăr.

(Arată casa în care locuieşte Agorastocles.)

Aţi prins, deci firul? Dacă l-aţi prins, de el să trageţi;
Cu grijă, să nu-l rupeţi, desfăşuraţi-l tot.

(Porneşte, ca şi cum ar vrea să părăsească scena,
dar pare că se răzgândeşte şi se opreşte.)

Ah, mă iertaţi, uitasem să spun ce mai urmează.
Bătrânul care-n vremuri l-a înfiat pe tânăr,
La unchiul lui trăsese-n Cartagina, ca oaspe.
Când o să vină,-acolo le va găsi pe fete,

(arată casa negustorului de sclave)

Şi pe nepot, acolo,

---

[1] Cartaginezii erau renumiţi la Roma pentru abilitatea şi perfidia lor.

(arată casa lui Agorastocles)

din câte-am învăţat.
Plec să mă-mbrac; luaţi seama, cinstit să judecaţi.
(Cartaginezul astăzi, când vine,-o să-şi găsească
Nepotul şi-a' lui fete. Cu bine; priincios
Să ne priviţi. Am şters-o; mă schimb în alt erou.)[1]
De celelalte, ceilalţi vă lămuresc. Cu bine,
Ne ajutaţi, şi-n paza-i vă aibă Mântuirea[2].

---

[1] Aceste trei versuri, întrucât le repetă pe cele trei anterioare, sunt eliminate din text de unii editori.

[2] În original: *Salus* – zeiţa salvării, a binelui public.

ACTUL ÎNTÂI

SCENA I

AGORASTOCLES, MILPHIO

AGORASTOCLES

Te-am încărcat adesea cu mii de treburi, Milphio,
Sucite, nebănoase sau fără chibzuinţă,
Şi tu cu prevederea, ştiinţa, dibăcia-ţi
Le-ai limpezit pe toate prin străduinţa ta.
Ci pentru-acele faceri de bine,-ţi datorez
Acum şi libertatea şi multe mulţumiri.

MILPHIO

(ridicând din umeri, posac)

Un vechi dicton când pică la vreme, ia-l în seamă.
Întreaga-ţi linguşeală îmi pare, cum se spune,
O glumă izbutită, un cântec cu descântec.[1]
Eşti azi blânduţ cu mine; ieri, însă,-ai prăpădit
Trei zdravene curele de bou pe dosul meu.

[1] Text nesigur, sens aproximativ.

AGORASTOCLES

Iubesc, şi în iubire stă toată vina, Milphio.
E drept să-mi dai iertare.

MILPHIO

O, da, nimic mai drept.
Şi eu crăp de iubire; îngăduie-mi să-ţi trag
O mamă de bătaie, aşa, fără pricină;
Pe urmă, de hatârul iubirii, dă-mi iertare.

AGORASTOCLES

Eu, dacă vrei şi-ţi face plăcere, îţi îngădui.
Mă saltă-n furci, mă leagă, mă bate; da, îngădui!

MILPHIO

Şi dacă peste-o vreme îţi schimbi îngăduinţa,
Desprins de toate astea, mă salţi pe mine-n furci.

AGORASTOCLES

Cum, să mă port eu astfel, şi mai ales cu tine?
Când tu mănânci bătaie, nespus de mult mă doare...

MILPHIO

Pe mine.

AGORASTOCLES

Ba pe mine.

MILPHIO

Mai mult mi-ar place-aşa
Dar unde baţi cu asta?

AGORASTOCLES

La ce bun să te mint?
Iubesc la nebunie!

MILPHIO

Spinarea mi-a simţit-o.

AGORASTOCLES

Mi-i dragă cea mai mare din cele două fete
Ce stau la negustorul de-alături, Adelphasia.

MILPHIO

O știu de multă vreme, tot de la tine.

AGORASTOCLES

Ard

Și freamăt după dânsa; dar negustorul, Lycus,
Stăpânu-său, e-un suflet scârnav, o scârnăvie.

MILPHIO

Vrei un necaz să-i dărui?

AGORASTOCLES

Vreau.

MILPHIO

Dăruie-mă lui.

AGORASTOCLES

(furios)

Ci du-te să te spânzuri!

MILPHIO

Să-mi spui cinstit de vrei
Cu-o pacoste să-l dărui.

AGORASTOCLES

Vreau!

MILPHIO

Dă-mă lui pe mine;
Şi va avea necazul şi pacostea pe cap.

AGORASTOCLES

(neliniştit)

Glumeşti.

MILPHIO

Vrei tu chiar astăzi, cu nicio osteneală
Sau cheltuieli, iubita să-ţi liberezi?

AGORASTOCLES

Vreau, Milphio.

MILPHIO

Am să-ţi ajut izbânda pe dată. Ai trei sute
De filippi buni, de aur?

AGORASTOCLES

Chiar şase sute am.

MILPHIO

Sunt de ajuns trei sute.

AGORASTOCLES

Ce vrei să faci?

MILPHIO

Tăcere;
Pe negustor cu totul, cu toată casa lui,
Am să ţi-l dărui astăzi.

AGORASTOCLES

Cum ai să faci?

MILPHIO

Ascultă.
Collybiscus, vechilul, se află în oraş;
Iar Lycus nu-l cunoaşte. Acum ai priceput?

AGORASTOCLES

Am priceput, pe Hercle! dar nu ştiu ce ţinteşti.

MILPHIO

Nu ştii?

AGORASTOCLES

Defel, pe Hercle!

MILPHIO

Te fac să ştii îndată.
Cu auru-l trimitem la negustor, să-i spună
Că e străin şi vine din alt oraş la noi:
Că vrea să se desfete şi să petreacă-n voie;
Că vrea un loc anume, doar pentru el, în care
Să-şi facă-n mare taină şi fără martori cheful.

Şi negustorul, lacom de aur, se-nvoieşte,
Ascunde om şi aur.

AGORASTOCLES

Îmi place planul tău.

MILPHIO

Tu vii şi-ntrebi de nu e la dânsul sclavul tău.
Va crede că pe mine mă cauţi; drept va spune
Că nu. Ce te opreşte să nu ceri îndoită
Pedeapsa-i, pentru furtul de aur şi de oameni?
El banii n-o să-i aibă. Porniţi la judecată.
Şi pretorul te face stăpân pe-ntreaga-i casă.
Şi-aşa în cursă-l prindem pe negustorul Lycus.

AGORASTOCLES

(cu entuziasm)

Ah, planul tău îmi place.

MILPHIO

(cu modestie)

Îţi va plăcea mai mult
Când am să-l rumeg bine; e încă la-nceput.

AGORASTOCLES

De-ai isprăvit, la templul Venerei plec. Sunt tocmai
Serbările-Afroditei astăzi.

MILPHIO

Da, ştiu.

AGORASTOCLES

Şi vreau să-mi bucur ochii
Privind la curtezane şi-a lor drăgălăşie.

MILPHIO

Întâi şi-ntâi să punem la cale uneltirea;
Să dăscălim vechilul aş vrea, ca să priceapă
Ce rol îi dăm în toată-nşelătoria noastră.

AGORASTOCLES

Am să te-ascult, în ciuda lui Cupido, ce-n pieptu-mi
Se zbuciumă.

MILPHIO

Şi-mi pare că mult ai să te bucuri.

(Agorastocles intră în casă.)

Pe suflet omu-acesta semnul iubirii poartă,
Ce nu se poate şterge fără să-l coste scump,
Un ticălos nemernic e negustorul Lycus;
Am să-mi îndrept asupra-i întinsele-mi baliste
Să-i zvârlu mii de rele din catapulta mea.

(Cele două curtezane ies din casa lui Lycus; sunt urmate de o slujitoare care duce darurile pentru zeiţa Venus.)

Dar, iată, Adelphaisa cu-Anterastilis ies.

(Către public.)

Cea dinainte, mintea stăpânului a luat-o.

(Se apropie de casa lui Agorastocles.)

Dar să mi-l chem. Hei, vino, afar', Agorastocles,
Să vezi cea mai plăcută privelişte din lume.

AGORASTOCLES

Ce larmă-i asta, Milphio?

MILPHIO

Hai, vino, să-ţi priveşti
Iubirea. Vino!

AGORASTOCLES

Zeii tot binele să-ţi deie,
Că-mi dărui un spectacol atât de minunat.

(Rămân în preajma casei lui Agorastocles şi ascultă nevăzuţi discuţia celor două curtezane.)

SCENA II

ADELPHASIA, ANTERASTILIS, MILPHIO, AGORASTOCLES, SLUJNICA

ADELPHASIA

Oricine vrea bătaie de cap, să-şi facă rost
De numai două lucruri – o navă şi-o femeie.
Nimic nu dă bătaie de cap mai mult decât
Aceste două lucruri când vrei să le găteşti,
Şi nu sunt niciodată gătite îndestul,
Şi n-ai găteli destule ca să le-ndestulezi.
În tot ce spun, desigur, vorbesc şi despre mine.
De dis-de-dimineaţă şi până mai acum
(N-am odihnit o clipă de dis-de-dimineaţă)[1]
Din treabă amândouă nu ne-am oprit o clipă:
Spălatul şi frecatul, şi ştersul şi gătitul,

[1] Vers eliminat din text de unii editori.

Şi lustrul şi răslustrul, şi dresul şi răsdresul;
Ba fiecare-avurăm şi câte două sclave
Ca să ne-ajute, numai să ne spălăm pe plac;
Şi las deoparte sclavii ce apa ne-au cărat.
Nu-mi spune; e bătaie de cap şi cu-o femeie!
Dar două sunt în stare unui popor întreg
Să-i dea mai mult de lucru decât i-ar trebui.
Zi, noapte, viaţa-ntreagă, fără odihnă, ele
Se-mpodobesc, se spală, se şterg, se lustruiesc.
Femeile, în fine, nu au nicio măsură;
Şi n-avem frâne, când e vorba să ne spălăm, să ne frecăm.
(Spălată, dar nedichisită, femeia-mi pare tot murdară.)[1]

ANTERASTILIS

Mult mă uimeşte, soră, că astfel îmi vorbeşti,
Când tu eşti iscusită, destoinică, -nţeleaptă.
Ne dăm atât silinţa să fim gătite, ştii,
Şi-abia dacă ne-alegem cu câte-un iubiţel.

ADELPHASIA

Aşa e. Dar, o, soră, gândeşte şi la asta:
Măsura-n toate cele e bine s-o păstrezi;
Tot ce măsura-ntrece, îţi dă bătăi de cap.

[1] Vers probabil interpolat.

ANTERASTILIS

Gândeşte-te, o, soră, că despre noi se spune
Adeseori că suntem ca peştele sărat:
(Nici nu ademeneşte şi nici prea mult nu place)[1]
De nu-l ţii mult în apă şi nu-l înmoi destul,
Tot a sărat miroase, că nu poţi să-l atingi.
Cu noi se-ntâmplă-acelaşi lucru,
(Femeile-s de-acelaşi soi)[2]
Şi fără farmec suntem şi sarbede, oricând
Nu ne gătim cu cheltuială.

MILPHIO

(încet, către stăpânul său)

Bucătăreasă-i asta, cred, eu, Agorastocles;
Ştie să-nmoaie-un peşte sărat.

AGORASTOCLES

Vrei să mă superi?

---

[1] Vers nepotrivit, din punct de vedere gramatical cu contextul; este înlăturat din text de unii editori.

[2] Vers eliminat de unii editori, întrucât repetă ideea celui anterior.

ADELPHASIA

Te rog, ajunge, soră: destul vorbesc ceilalţi;
Să nu ne dăm pe faţă păcatele şi noi.

ANTERASTILIS

Am isprăvit.

ADELPHASIA

Mi-eşti dragă. Mai spunem doar un lucru:
Avem ce se cuvine, să-i împăcăm pe zei?

ANTERASTILIS

(arătând darurile)

M-am îngrijit de toate.

AGORASTOCLES

(aparte, exaltat)

Frumoasă zi, de farmec şi măreţie plină,
De Venus demnă, astăzi, când e sărbătorită!

MILPHIO

(încet, către Agorastocles)

Nu merit o răsplată, că te-am adus aici?

Poate-un urcior cu vin
Bătrân; fă-gă-duieşte-l.

(Agorastocles, care o priveşte cu îmbătare pe Adelphasia, nu-l aude.)

Nu zici nimic? I-i limba tăiată, cred. Ce stai
Ca un năuc?

AGORASTOCLES

Mă lasă iubirii; taci, dă-mi pace.

MILPHIO

Tac.

AGORASTOCLES

Dac-ai fi tăcut, acuma cuvântul „tac“ nu se năştea.

ANTERASTILIS

Să mergem, soră.

ADELPHASIA

Ah, o clipă; ce te grăbeşti aşa?

ANTERASTILIS

Mă-ntrebi?

Stăpânul lângă templu-aşteaptă.

ADELPHASIA

S-aştepte. Noi mai stăm; acuma
Lângă altar e-nghesuială. Vrei să te-amesteci cu femei
De rând, amice cu morarii – bieţi fanţi înfăinaţi – cu
sarbăd
Parfum de trestii[1] năclăite, soiosul sclavilor desfăt,
Căror le pute-a staul casa, şi scaunul, şi litiera,
De oameni liberi neatinse, şi nicidecum la ei chemate.
De numai doi oboli iubite şi pradă-a sclavilor jegoşi?

MILPHIO

(către Adelphasia, dar fără să vorbească
atât de tare încât să-l audă)

Du' şi te spânzură. Atâta-i dispreţuieşti pe sclavi,
sfruntato?
De parc-ar fi o frumuseţe, de parcă regi pe ea se bat.
Ce soi ciudat; atât de mică şi-atâtea fleacuri flecăreşte.
N-aş da o cupă de vin acru pe şapte nopţi în pat cu ea.

[1] Dintr-un anumit soi de trestie se extrăgea un parfum ieftin – *schoenicolae* – folosit mai ales de prostituate.

AGORASTOCLES

(ca în extaz)

Zei veşnici şi atotputernici, sunt frumuseţi mai mari la voi?
Şi ce, ca să vă cred mai veşnici, mai fără moarte decât mine,
De care ochii să mi-i bucur mai mult? Căci Venus nu e Venus:
Ci ea, pe care-o rog să-mi fie propice şi să mă iubească.
Hei, Milphio, unde eşti tu, Milphio?

MILPHIO

Mort-copt, aici.

AGORASTOCLES

Mi-ai place fiert.

MILPHIO

Glumeşti, stăpâne.

AGORASTOCLES

De la tine le-am învăţat, cum ştii, pe toate.

MILPHIO

Şi să iubeşti o fată, fără s-o fi atins?

AGORASTOCLES

E un nimic:
Iubesc şi venerez şi zeii tot fără să-i ating cu mâna.

ANTERASTILIS

Mă uit la-mbrăcămintea noastră şi văd, pe Castor! cât
de rău
Părem, sărmanele,-mbrăcate!

ADELPHASIA

Ba suntem bine îmbrăcate,
Destul de bine, spre câştigul stăpânului, ca şi al nostru.
Câştigul nu e cu putinţă, ştiu, fără nicio cheltuială;
Şi nu poţi câştiga, ştiu iară, când cheltuieşti prea mult,
o, soră.
Mai bine-i să-ţi ajungă-o haină, şi nu mai mult decât
ţi-ajunge[1].

[1] În original, textul acestui vers este corupt; el a fost reconstituit în cele mai diverse feluri.

AGORASTOCLES

Pe zei, mai mult ţin la iubirea-i decât a zeilor, drag Milphio.
Femeia asta mişcă piatra şi-o face ca s-o îndrăgească.

MILPHIO

Spui adevăru,-aici, pe Pollux! şi eşti mai prost decât o piatră,
Dac-o iubeşti.

AGORASTOCLES

Să vezi; eu gura de gura ei nu mi-am lipit-o.

MILPHIO

La eleşteu, la iaz dau fuga să caut niscaiva nămol.

AGORASTOCLES

De ce?

MILPHIO

Îţi spun: amândurora vreau buzele să vă lipesc.

AGORASTOCLES

Mai du-te-ncolo.

MILPHIO

Sunt acolo.

AGORASTOCLES

Nu taci?

MILPHIO

Ba tac.

AGORASTOCLES

De-ar fi pe veci.

MILPHIO

Mă hărţuieşti acum, stăpâne, cu jocul meu, şi te desfeţi.

ANTERASTILIS

Eşti tare bine-mpodobită; din câte văd, iubită soră.
Dar dacă-ncerci să te asemui cu celelalte curtezane,

Te-i înciuda văzând că alta-i cu mult mai
bine-mpodobită.

ADELPHASIA

Invidia sau rea-voinţa n-am cunoscut-o, dragă soră.
Aş vrea să fiu împodobită cu însuşiri, ci nu cu aur.
Norocul îţi aduce aur, de la natură-i însuşirea:
(Mai mult aş vrea să mi se spună că sunt de treabă, nu
avută.)[1]
Pe curtezană-o prinde bine, mai mult ca purpura, sfiala.
(Mai mult ca aurul, sfiala îi şade bine curtezanei.)[2]
O rea purtare strică haina de preţ, mai rău decât noroiul[3];
Purtarea bună-ţi dă temeiuri să-ţi placă chiar şi haina
proastă.

AGORASTOCLES

(către Milphio)

Ia spune, vrei să faci un lucru plăcut şi vesel?

MILPHIO

Cu plăcere.

[1, 2] Versuri probabil interpolate.

[3] În *Casa cu stafii* se găseşte un vers identic, într-o replică asemănătoare ca idee („B.P.T.“, nr. 474, p. 22).

AGORASTOCLES

Dar mă asculţi?

MILPHIO

Fără-ndoială.

AGORASTOCLES

În casă du-te, să te spânzuri.

MILPHIO

De ce?

AGORASTOCLES

Că n-ai s-auzi, ca mine, cuvinte-atât de dulci vreodată.
La ce-ţi mai foloseşte viaţa? Ascultă, du-te să te spânzuri.

MILPHIO

Dacă te spânzuri lângă mine şi tu, ca un ciorchin uscat.

AGORASTOCLES

Eu o iubesc.

MILPHIO

Şi eu – mâncarea şi vinul.

ADELPHASIA

(către sora sa)

Ce zici tu?

ANTERASTILIS

Ce vrei?

ADELPHASIA

Vezi? Ochii-mi puchinoşi odată mi-au devenit strălucitori.

ANTERASTILIS

Tot puchinoşi mai sunt în mijloc. Ci vin-aproape să ţi-i şterg.

AGORASTOCLES

(către Milphio, care se apropie de Adelphasia)

Cutezi, cu mâna ta jegoasă, s-o freci la ochi, ori s-o atingi?

ANTERASTILIS

Ne-am dat cu totul lenii astăzi.

ADELPHASIA

Ia spune, rogu-te,-n ce fel?

ANTERASTILIS

S-ar fi căzut ca până-n ziuă la templul Venerei să
mergem,
Ca pe altar să punem focul celei dintâi.

ADELPHASIA

Ba nicidecum.
Femeile cu chipul nopţii sunt bune să jertfească noaptea.
Nainte să se scoale Venus, aleargă să-i înalţe jertfa;
Căci dacă trează-ar fi zeiţa când dinainte-i vin, pe Pollux!
Cred că, urâte cum sunt ele, din templul ei pe goană-ar
pune-o.

AGORASTOCLES

Hei, Milphio!

MILPHIO

(peste măsură de plictisit)

Ah, sărmane Milphio!

(Către Agorastocles)

De data asta ce mai vrei?

AGORASTOCLES

Pe Hercul! vorba-i e ca mierea.

MILPHIO

Ca prăjitura e, nu alta,
Şi ca susanul, sau ca macul, ca grâul, ca nucşoara coaptă.

AGORASTOCLES

Mi-i dragă, simţi?

MILPHIO

Îţi simt ruina, ce nu-i e dragă lui Mercur.

AGORASTOCLES

Nu trebuie, mă jur, câştigul să-l îndrăgească-ndrăgostitul.

ANTERASTILIS

Să mergem, soră.

ADELPHASIA

Dacă-ţi place.

ANTERASTILIS

O luăm pe-acolo.

ADELPHASIA

Te urmez.

MILPHIO

Îţi pleacă.

AGORASTOCLES

Le oprim?

MILPHIO

Hai!

AGORASTOCLES

(către Adelphasia)

Primul salut e-al tău, cum tu eşti prima;

(către Anterastilis)

Al tău, a doua, e salutul de-al doilea preţ;

(către slujnică)

şi-al tău, a treia,

Doar cel mai fără preţ.

SLUJNICA

Degeaba parfum şi muncă-am irosit.

AGORASTOCLES

(către Adelphasia)

Unde-ai plecat?

ADELPHASIA

Eu? Merg la templu.

AGORASTOCLES

De ce?

ADELPHASIA

Ca s-o-mbunez pe Venus.

AGORASTOCLES

E mânioasă? Ţi-e propice; dau chezăşie pentru dânsa.

(După o pauză, neştiind ce să mai spună.)

Ei, ce răspunzi?

(O cuprinde în braţe)

ADELPHASIA

(încercând să scape)

De ce mă superi, te rog?

AGORASTOCLES

Sălbatică mai eşti!

ADELPHASIA

Hai, lasă-mă.

AGORASTOCLES

Ce-atâta grabă? Acum e-nghesuială.

ADELPHASIA

Ştiu.
Pe câteva din ale noastre vreau să le văd şi să mă vadă.

AGORASTOCLES

Îţi place să priveşti sluţenii şi-ţi dai privirii lor
frumuseţea?

ADELPHASIA

E târg de curtezane astăzi la templul Venerei; şi cum
Toţi negustorii vin acolo, vreau să mă vadă şi pe mine.

AGORASTOCLES

Doar marfa care nu se vinde îşi caută cumpărătorul;
Cea bună-şi află muşteriul oricât de bine-ar fi ascunsă.
Ce zici? Când vii acas' la mine, să fim o gură şi-o făptură?

ADELPHASIA

Când Orcus are să-şi alunge toţi morţii peste Acheron.

AGORASTOCLES

Am nu ştiu câţi bănuţi acasă, din aur, tare nebunatici.

ADELPHASIA

Adu-i la mine; într-o clipă ţi-i vindec eu de nebunie.

MILPHIO

Drăguţă e, pe Hercul!

AGORASTOCLES

Du-te şi răstigneşte-te pe cruce!

MILPHIO

(uitându-se la Adelphasia, care este acoperită cu un văl numit „aburul")

Pe cât o văd, pe-atât îmi pare mai cum e aburul, un fleac.

ADELPHASIA

(către Agorastocles)

Prea multă vorbă; îmi e silă.

AGORASTOCLES

Un pic, măcar, ridică-ţi vălul.

ADELPHASIA

Sunt pură; deci, ai bunătatea şi nu m-atinge,-Agorastocles.

AGORASTOCLES

(buimăcit)

Ce vrei să fac?

ADELPHASIA

Ai face bine să nu-mi mai porţi nicicum de grijă.

AGORASTOCLES

Cum? să nu-ţi port de grijă? Milphio, tu ce spui?

MILPHIO

(aparte)

Mare chin!

(Tare)

Ce vrei?

AGORASTOCLES

De ce s-a supărat pe mine?

MILPHIO

De ce s-a supărat pe tine?
De asta vrei să-mi pese-acuma? Şi pentru ce să-mi pese mie?

AGORASTOCLES

Pe Hercle! te ucid, ia seama, de nu mi-o faci cum este
marea
De liniştită când învaţă să-i zboare puii alcionul.

MILPHIO

Şi ce să fac?

AGORASTOCLES

O rogi, o mângâi şi o dezmierzi.

MILPHIO

O, cât mai bine;
Dar nu cumva la urma urmei să-ţi dărăceşti cu pumnii
solul.

AGORASTOCLES

N-oi face-o.

ADELPHASIA

Eşti nedrept cu mine; mă ţii în loc, şi asta-i rău.
Tu îmi promiţi destul de multe; şi totuşi, toate pier ca
fumul.

Mi-ai juruit eliberarea de mii de ori, nu doar o dată.
Tot aşteptându-te, pe-aiurea n-am căutat un alt prilej,
Şi nu ţi-ai împlinit cuvântul; ca şi nainte, sunt tot sclavă.
Să mergem, soră.

(Către Agorastocles)

Du-te, pleacă.

AGORASTOCLES

Ah, mă ucide! Ce fac, Milphio?

MILPHIO

(apropiindu-se de Adelphasia,
cu o voce rugătoare şi totodată batjocoritoare)

O, tu, plăcere, desfătare, tu, viaţa, bucuria mea,
Tu, ochişorul, buzişoara, sărutul, mântuirea mea,
Tu, mierea, inima, colastra, tu, brânzişoara mea cea dulce.

AGORASTOCLES

Îl sufăr să-i vorbească astfel? Să fiu pe cruce sfârtecat
De nu-l trimit pe loc la gâde târât în goană de-o
cvadrigă.

MILPHIO

(către Adelphasia)

Te rog, de dragul meu, pornită pe-al meu stăpân să nu
mai fii.
Şi dacă te-mbunezi, te-asigur că-ţi dăruieşte tot ce vrei,
Femeie liberă te face şi cetăţeană a Atenei.
Nu ţi-l apropii? Nu eşti bună cu binevoitorii tăi?
Dac-a minţit cândva, acuma el spune numai adevărul.
Hai, să te-nduplec, hai, să-ţi mângâi urechea şi să te sărut.

ADELPHASIA

(respingându-l)

În lături, minţi şi tu cum minte stăpânul tău.

MILPHIO

Cum, nu-nţelegi?
Pe Hercle!-l fac să plângă-amarnic de nu te-nduplec cât
de cât!
Şi mult mă tem, de nu te-nduplec, să nu mă sfâşie pe
mine;
Doar îl cunosc dintotdeauna cât e de rău şi de posac.
De-aceea, scumpa mea plăcere, ascultă-mi ruga şi
te-nmoaie.

AGORASTOCLES

(izbucnind)

Nici trei oboli nu dau pe mine dacă nu-i scot pe loc şi ochii
Acestei secături şi dinţii.

(Lovindu-l)

Na, pentru miere; na, plăcere!
Na, inimă; na, buzişoare; na, sărutări; na, mântuire!

MILPHIO

Stăpâne, e-o nelegiuire; loveşti un sol.

AGORASTOCLES

(continuând să-l lovească)

Cu-atât mai mult.
(Adaug ochişorii, limba şi buzişoarele.)[1]

MILPHIO

(Sfârşeşti?)[2]

[1, 2] Replici probabil interpolate.

AGORASTOCLES

Ţi-am dat o astfel de solie?

MILPHIO

Cum trebuia să fac?

AGORASTOCLES

Mă-ntrebi?

Să-i fi vorbit aşa, năpârcă;

(întorcându-se către Adelphasia)

„Miere-a stăpânului, te rog,
Tu, inimioara lui, plăcerea, sărutul, buzişoara lui,
Desfătul şi limanu-i dulce, tu, ziua lui de sărbătoare,
Colastra lui, tu, brânzişoara-i nespus de dulce“,

(către Milphio)

secătură.[1]

(către Adelphasia)

(Tu, inimioara lui, sărutul şi patima lui,

(către Milphio)

secătură.)[2]

---

[1] Acest vers nu figurează în palimpseste.

[2] Vers probabil interpolat.

Tot ce i-ai spus ca pentru tine să fi părut că eu am spus.

MILPHIO

(apropiindu-se de Adelphasia)

Pe Hercul! te-aş ruga, plăcere a vieţii lui şi chin al meu,
Amică-a lui, ţâţoasă foarte, şi inamică-a mea de moarte,
Lui ochişor, urdoare mie, lui miere, pentru mine fiere,
Să nu-i păstrezi cumva mânie, sau, dacă asta nu se poate,
Ia frânghia şi-n ea te saltă cu-al tău stâpân şi toţi ai
voştri.
Prevăd că, mulţumită ţie, va trebui din greu să-ndur,
Şi dosul mi-i de-acum o rană şi ca o scoică de vărgat
Din pricina iubirii voastre.

ADELPHASIA

Mă rog, şi cum vrei tu să-mpiedic
Pe-al tău stăpân să te mai bată, decât minţindu-mă pe
mine?

ANTERASTILIS

(către sora sa)

Te rog, ceva plăcut răspunde-i, ca să te lase-odată-n pace;
Căci ne împiedică, vezi bine, şi de la treburile noastre.

ADELPHASIA

(către sora sa)

Aşa e.

(Către Agorastocles.)

Te mai iert o dată, Agorastocles; nu mai sunt
Nici supărată.

AGORASTOCLES

Nu?

ADELPHASIA

Mă crede!

AGORASTOCLES

Dă-mi un sărut, ca să te cred.

ADELPHASIA

Îndată, de la sacrificiu doar să-mă-ntorc.

AGORASTOCLES

Atunci, dă fuga.

ADELPHASIA

Să mergem, soră!

AGORASTOCLES

Înc-o vorbă.

ADELPHASIA

Da.

AGORASTOCLES

Un cuvânt de bine spune-i
Din partea mea, te rog, lui Venus.

ADELPHASIA

(pierzându-şi răbdarea)

Da.

AGORASTOCLES

Încă una.

ADELPHASIA

(pierzându-şi şi mai mult răbdarea)

Ce mai este?

AGORASTOCLES

Scurtează sacrificiul.

(Adelphasia vrea să plece; el o opreşte.)

Încă o vorbă. Rogu-te,-o privire.
Ah, m-a privit!

(Către Adelphasia, care se îndepărtează
împreună cu sora sa şi cu slujnica.)

Pe Pollux! Venus te va privi la fel şi dânsa.

SCENA III

AGORASTOCLES, MILPHIO

AGORASTOCLES

Ce sfat îmi dai acuma tu, Milphio?

MILPHIO

Să mă baţi
Pe mine mai departe şi casa să ţi-o vinzi;
Căci poţi s-o vinzi, pe Hercle! fără păreri de rău.

AGORASTOCLES

Cum asta?

MILPHIO

Locuinţă pe chipul meu găsit-ai.

AGORASTOCLES

Ci lasă vorba asta.

MILPHIO

Ce vrei, atunci, cu mine?

AGORASTOCLES

Veneam cu-acei trei sute de filippi, hotărâţi
Pentru vechilul nostru – doar m-ai chemat afară.
Te rog fierbinte, Milphio, pe mâna ta cea dreaptă,
Pe sora ei, cea stângă, pe ochişorii tăi,
Pe dragostele mele, pe Adelphasia mea,
Pe scumpa-ţi libertate...

MILPHIO

(întrerupându-l brusc)

Hei, dar n-o am defel.

AGORASTOCLES

Drag Milphio, tu, norocul şi mântuirea mea,

Îndeplineşte-ntocmai făgăduiala dată,
Pe negustor să-l pierdem.

MILPHIO

Cea mai uşoară treabă.
Te duci şi-mi vii cu martori; eu, pân-atunci, în casă,
Cu multele-mi podoabe şi mârşăvii de soi
Împodobesc vechilul. Grăbeşte-te, hai, pleacă.

AGORASTOCLES

Fug.

MILPHIO

Treaba mea e asta, mai mult decât a ta.[1]

AGORASTOCLES

(cu înflăcărare)

Şi eu dacă-ntru totul vei izbuti...

MILPHIO

(împingându-l de umeri)

Hai, du-te.

[1] Aluzie la obiceiul sclavilor de a fugi de la stăpânii lor.

AGORASTOCLES

Chiar azi să nu te...

MILPHIO

Du-te.

AGORASTOCLES

Eliberez pe tine?

MILPHIO

Hai, du-te.

AGORASTOCLES

Nu, nimica pe lume...

MILPHIO

(pierzându-şi răbdarea)

Oh!...

AGORASTOCLES

(cu tot mai multă înflăcărare)

Ah!

MILPHIO

Du-te.

AGORASTOCLES

Nici morţii toţi, pe Hercle! din Acheron...

MILPHIO

Nu pleci?

AGORASTOCLES

Nici toată apa mării...

MILPHIO

Te-ai hotărât să pleci?

AGORASTOCLES

Nici umeda mulţime de nori...

MILPHIO

Mai ţine mult?

AGORASTOCLES

Nici stelele din ceruri...

MILPHIO

Cât îmi mai spargi urechea?

AGORASTOCLES

(tot mai înflăcărat)

Nici una şi nici alta, nici... asta,-ntr-adevăr...
Nici, crede-mă, pe Hercul!... ce-atâta vorbărie?
Când numai cu o vorbă... pot spune tot ce vreau...
Nici, adevăr e, crede-mi... pricepi tu ce-ţi vorbesc?
Să-mi dea putere zeii... vrei să ţi-o spun cinstit,
Ca între noi, din suflet?... Ah, Iupiter să-mi dea...
Ştii care-mi este vrerea? Tu crezi în ce spun eu?

MILPHIO

De nu te fac pe dată să pleci, atunci plec eu.
Ca să-ţi pricep discursul ar trebui să fug
După Oedip, cel care l-a tălmăcit pe Sfinx.

(Intră în casa lui Agorastocles.)

AGORASTOCLES

(singur)

S-a dus ca o furtună. Acum să bag de seamă
Ca nu cumva iubirea, din vina mea, s-o-ntârziu.
Mă duc să caut martori, că-mi porunceşte Amor,
Deşi mă ştiu om liber, s-ascult de sclavul meu.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

LYCUS, ANTAMOENIDES

LYCUS

(la început singur)

Toţi zeii să-l trăsnească pe negustorul care
O jertfă mai înalţă Venerei, cât de mică,
Sau care-i mai aduce vreo boabă de tămâie.
În ziua asta neagră, cu zeii mânioşi
Pe mine, am cinstit-o cu şase miei pe Venus,
Şi niciun semn prielnic n-am izbutit să-i smulg.
Văzând că nu-mi vrea jertfa, în clocot am plecat,
Şi n-am dat o bucată măcar de măruntaie.[1]
(Nu le-am privit: când spune prorocul ce le vede
Că-s rele, de-o zeiţă le-am socotit nedemne.)[2]
Frumos am înşelat-o pe lacoma de Venus.

---

[1] Partea cuvenită victimarilor, negustorul răzbunându-se p slujitorii zeiţei pentru neînduplecarea acesteia.

[2] Versuri probabil interpolate.

În loc să-mi mulţumească, ea nu s-a mulţumit,
Şi-am încheiat socoata. Cum sunt, aşa mă port.
Chezaş mă pun că toate zeiţele, toţi zeii
S-or mulţumi mai lesne şi n-or mai fi prea lacomi
Aflând cum a-nşelat-o un negustor pe Venus.
Îmi spune ghicitorul, om nici de trei oboli,
Că-n măruntaie-atâtea năpaste-ar fi citit,
Şi pierderi, şi că zeii sunt mânioşi pe mine.
Să-l credem când e vorba de oameni sau de zei?

(Ridică din umeri.)

Am căpătat pe dată o mină de argint.

(Privind în urmă.)

Dar unde-i militarul care mi-a dăruit-o?
Pe unde rătăceşte când l-am poftit la masă?
Ah, iată-l.

ANTAMOENIDES

Începusem să-ţi povestesc, iubite
Negustoraş, că-n lupta din Pentetronica
Şaizeci de mii – ia seama! – de oameni zburători
Am nimicit cu mâna aceasta, într-o zi.

LYCUS

Ce, oameni care zboară?

ANTAMOENIDES

Aşa cum zic, fireşte.

LYCUS

Cum asta, sunt pe lume şi oameni zburători?

ANTAMOENIDES

Au fost; dar eu – ţi-am spus-o – i-am nimicit.

LYCUS

Şi cum

Ai izbutit?

ANTAMOENIDES

Ascultă: eu vâsc le-am dat şi praştii
Oştenilor; cu frunze întâi le-am căptuşit.

LYCUS

De ce?

ANTAMOENIDES

Altminteri vâscul s-ar fi lipit de praştii.

LYCUS

(în bătaie de joc)

Urmează; minţi, pe Hercle! fără cusur. Pe urmă?

ANTAMOENIDES

În praştii guguloaie de vâsc pe cinste-am pus;
Şi am izbit cu ele în oamenii ce zboară.
Ce s-o lungesc? Îndată ce-i atingeam cu vâscul,
Se prăbuşeau în glie ca perele din pom.
Cum atingeau pământul, eu, ca pe turturele,
Cu una dintre pene îi înţepam în creier.

LYCUS

De-ai săvârşit tu asta, mă vreau pe totdeauna
De Iupiter la jertfe zadarnice-osândit.

ANTAMOENIDES

Ei, ce, nu-mi dai crezare?

LYCUS

Te cred, pe cât mă cred.

Să mergem înăuntru.

ANTAMOENIDES

Cât timp se gată prânzul

De măruntaie,-o luptă-ţi mai povestesc.

LYCUS

Nu ţin.

ANTAMOENIDES

Ascultă-mă.

LYCUS

Pe Hercle! nu te ascult.

ANTAMOENIDES

Ce face?

Îţi sfarăm căpăţâna, pe legea mea, cu pumnul,

De nu m-asculţi pe dată, sau pleacă să te spânzuri.

LYCUS

Mă spânzur mai degrabă.

ANTAMOENIDES

(amenințător)

Ești hotărât?

LYCUS

De-a bine.

ANTAMOENIDES

(schimbând tonul brusc)

Atunci, în sfânta ziuă a Afroditei, tu,
Pe cea mai tinerică din curtezane dă-mi-o.

LYCUS

Mai înainte,-o jertfă am înălțat; de-aceea,
Azi, orice fel de treabă o las pe altă zi.

ANTAMOENIDES

Dar mie sărbătoarea tot zi de lucru-mi este.
Să mergem înăuntru.

LYCUS

Să mergem.

ANTAMOENIDES

Te urmez:

Vreau astăzi, toată ziua, să fiu ţinut de tine.

(Intră amândoi în casa negustorului.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

AGORASTOCLES, MARTORII

AGORASTOCLES

(mergând cu mult înaintea martorilor)

Să mă iubească zeii! tare e rău să fie omu-ncet,
Şi încă pentru-ndrăgostitul, ce, orice-ar face, se grăbeşte.
Uitaţi-vă la bieţi-mi martori, priviţi cum merg – un pas,
un ceas,
Mult mai înceţi decât o navă pe cea mai liniştită mare.
Şi m-am ferit să chem, pe Hercle! prietenii cei mai
bătrâni;
Ştiam că vârsta-ncetineşte, n-am vrut iubirea să
mi-o-ntârziu.
Şi m-am ales cu peţitorii cei mai înceţi şi-mpiedicaţi.

(Către martori)

Dacă mai mergeţi astăzi, mergeţi, sau spânzuraţi-vă
degrabă.
Ca voi, prietenii-şi ajută prietenul îndrăgostit?

Mai mici ca ochiurile sitei pentru făină-s paşii voştri;
Pesemne plumb aveţi pe talpă de vă târâţi aşa piciorul.

UN MARTOR

Ascultă tu, oricât n-ei crede nişte plebei şi sărăntoci,
De nu vorbeşti cum se cuvine, cât eşti de mare şi bogat,
Găsim putere-n noi destulă să-i pedepsim pe bogătaşi.
Nu ne robim cu totul ţie, şi când iubeşti, şi când urăşti,
Doar ne-am plătit eliberarea cu banii noştri, nu ai tăi.
Cinsteşte-ne ca oameni liberi. De tine prea puţin ne pasă.
Nimic, să ştii, nu ne sileşte ca sclavi iubirea să-ţi slujim.
E rostul oamenilor liberi să calce leneş prin oraş;
Şi rostul sclavului, firește, s-alerge-ntruna gâfâind.
Şi, mai cu seamă,-n timp de pace, când nimiciţi ne sunt duşmanii,
Nu trebuie să facem zarvă. Dar dacă te grăbeai atâta,
Ar fi căzut mai bine poate să ne fi luat ca martori ieri.
Nu crede tu că tocmai astăzi vom alerga pe străzi vreunul,
Să ne trezim că lumea zvârle cu pietre în noi, ca în nebuni.

AGORASTOCLES

Şi dacă vă spuneam că mergeţi la templu să prânziţi cu mine,

Aţi fi-ntrecut în goană cerbul şi pasărea cu picioroange?
Acuma, când v-am spus că mergeţi ca martori şi
apărători,
Aveţi podagră la picioare şi umblet mai încet ca melcul.

UN MARTOR

Şi nu-i o pricină pesemne s-o iei la goană-n fuga mare,
Când poţi să bei şi să înfuleci pe săturate de la altul,
Făr-al pofti şi tu vreodată pe cel la care-ai ospătat?
Dar noi, şi cu, şi fără asta, atât de sărăntoci cum suntem,
Găsim mâncare şi pe-acasă; nu ne zdrobi cu-al tău
dispreţ.
Puţinul ce-l avem acasă e-ntreg al nostru, nu al tău;
Nimic nu cerem de la nimeni, nimic să nu ne ceară
nimeni.
Niciunul dintre noi nu-şi frânge de dragul tău măcar o
vâslă.

AGORASTOCLES

Prea v-aţi înfuriat. Pricepeţi că n-am vorbit decât în
glumă.

UN MARTOR

Atuncea, rogu-te, socoate că tot în glumă ţi-am răspuns!

AGORASTOCLES

Pe Hercle!-n ajutor veniţi-mi ca vasul iute, nu ca barca.
Măcar călcaţi ceva mai sprinten; căci nu vă cer să
alergaţi.

UN MARTOR

Dacă ne vrei înceţi şi molcomi, noi ajutor îţi dăm cu drag;
Dacă ai mare zor, mai bine i-aţi martori dintre-alergători.

AGORASTOCLES

Ştiţi care-i pricina, şi, iară, ce ajutor vreau împotriva
Acestui negustor de sclave ce de iubirea mea îşi râde;
Mai ştiţi că i-am întins o cursă cu aurul şi sclavul meu.

UN MARTOR

Noi ştim, desigur, toate astea, dacă le ştiu şi spectatorii.
Doar pentru ei se joacă piesa; ar trebui să-i dăscăleşti
Mai mult pe ei, ca-n orice clipă să ştie despre ce e vorba.
Noi nu te-om plictisi. Cunoaştem întreaga pricină, căci
noi
Cu tine-odată-am învăţat-o, ca să-ţi răspundem fără greş.

AGORASTOCLES

Aşa e. Dar, ca să-mi dau seama că vă cunoaşteţi rolul bine,
Vă rog de-a fir-a-păr să-mi spuneţi tot ce v-am spus mai înainte.

UN MARTOR

Aşa? ne pui la încercare? De parcă noi n-am ţine minte
Că lui Collybiscus, vechilul, i-ai dat trei sute de filippi,
Ca negustorului de sclave, duşmanul tău, să-i dea la rându-i.
Făcând, ai zis, pe călătorul venit din alt oraş la noi?
Şi când i-i dă, pici tu la dânsul cătându-ţi, chipurile, sclavul
Şi banii.

AGORASTOCLES

Ţineţi totul minte, cum se cuvine; sunt scăpat.

UN MARTOR

Va spune nu, crezând că umbli să-l prinzi pe Milphio.

Îndoită
Hoţie, astfel, săvârşi-va. Iar judele ţi-l dă pe mână.
Şi-n treaba asta vrei ca martori să-ţi folosim.

AGORASTOCLES

Aţi priceput.

UN MARTOR

Era şi greu să ştim un lucru atât de mic, un vârf de deget.

AGORASTOCLES

Să mergem niţeluş mai iute.

(Către primul martor.)

Te rog, grăbeşte-te cât poţi.

UN MARTOR

Cu bine-atunci. Mai bine-ai face alţi martori, sprinteni,
să-ţi găseşti.
Noi suntem cam înceţi.

AGORASTOCLES

(ironic)

Ba mergeţi prea bine,

(furios)

dar vorbiţi prea rău.
Pe Hercle! tare-aş vrea-n călcâie să cadă şoldurile
voastre.

UN MARTOR

Şi noi, să-ţi cadă-n burtă limba şi ochii amândoi în glie.

AGORASTOCLES

Hai, nu vă supăraţi atâta de nişte vorbe spuse-n glumă.

UN MARTOR

Nici tu, de dragul unei glume, nu ocărî nişte prieteni.

AGORASTOCLES

Lăsaţi-o baltă, îmi cunoaşteţi, cum văd, dorinţa.

UN MARTOR

Întru totul.
Ţii mult să-l pierzi pe negustorul de sclave.

AGORASTOCLES

Da, aţi priceput.

(Privind înspre casa lui.)

Iuha! la vreme-l văd pe Milphio ieşind din casă cu vechilul.
E-nveşmântat ca basileii, bun-potrivit cu-nşelăciunea.

SCENA II

MILPHIO, COLLYBISCUS, AGORASTOCLES, MARTORII

MILPHIO

(către Collybiscus, fără să-i vadă pe ceilalţi)

Ai înţeles acuma rolul?

COLLYBISCUS

Da, foarte bine.

MILPHIO

Să fii tare.

COLLYBISCUS

Ce-atâta vorbă? Nici mistreţul, cu piele tare, nu-i mai tare.

MILPHIO

Dă-ţi osteneala să ştii rolul, pentru izbânda-nşelăciunii.

COLLYBISCUS

Îl ştiu mai bine ca actorii de tragedii sau comedii.

MILPHIO

(aparte)

E bun băiat.

AGORASTOCLES

(către martori)

La ei să mergem.

MILPHIO

Aceştia-s martorii?

AGORASTOCLES

Cu toţii.

MILPHIO

N-ai fi putut găsi pe alţii mai potriviţi cu treaba noastră.
N-au niciodată sărbătoare; stâlpi ai comiţiilor sunt;
Acolo vieţuiesc, şi-acolo îi vezi mai des decât pe pretor.
Ca dânşii, nici chiţibuşarii nu-s mai isteţi în judecăţi.
Şi când n-au pricini de procese ei şi le cumpără cu bani.

UN MARTOR

Trăsniţi-l, zei!

MILPHIO

(cu dublu înţeles)

Pe voi... voi, însă, oricum aţi fi, acuma faceţi
Un mare bine ajutându-mi stăpânu-n dragostea-i aprinsă.

(Către Agorastocles.)

Ştiu tot ce trebuie să facă?

AGORASTOCLES

De-a fir-a-părul, fără greş.

MILPHIO

Atunci, vă rog să luaţi aminte. Îl ştiţi pe Lycus,
negustorul
De sclave?

UN MARTOR

Foarte bine.

COLLYBISCUS

Mie, pe Pollux! nu mi-i cunoscut.
Vreau negreşit să mi-l descrieţi.

UN MARTOR

(luând-o înaintea lui Milphio, care tocmai voia să vorbească)

Purta-vom toată grija noi.
Destule dăscăleli.

AGORASTOCLES

(către martori, arătându-l pe Collybiscus)

Trei sute de filippi duce-asupra lui.

UN MARTOR

Se cade aurul acesta să-l cercetăm, Agorastocles.
Ca să aducem mărturia într-o deplină cunoştinţă.

COLLYBISCUS

(deschizând punga)

Hai, cercetaţi-!

UN MARTOR

(către public)

Este aur, dragi spectatori, de comedie.
Cu el, când e-nmuiat ca lumea, la ţară se îngraşă boii[1].
În jocul nostru, astea-s filippi; ba ne prefacem că şi credem.

COLLYBISCUS

Prefaceţi-vă că mă credeţi pe mine un străin.

UN MARTOR

Nici vorbă.

---

[1] Seminţele uscate de lupin simulau, în teatru, toate felurile de monede. Aceste seminţe, înmuiate în apă caldă, pentru a fi înfrăgezite şi pentru a li se îndepărta coaja, erau folosite la hrana vitelor şi chiar a oamenilor.

Şi ca şi cum, venind aicea, azi, ne-ai rugat să-ţi arătăm
Un loc unde să poţi petrece în toată voia, să iubeşti,
Să bei, să te desfeţi grecește[1].

COLLYBISCUS

Pe Pollux! mare desfrânat.

AGORASTOCLES

(înfumurat)

L-am dăscălit eu.

MILPHIO

(indignat)

Dar pe tine?

COLLYBISCUS

(împingându-l pe Agorastocles şi arătându-l pe Milphio)

Intraţi în casă,-Agorastocles,
Să nu vă vadă negustorul cu mine,-aici, să-ngreunăm
Noi înşine înşelăciunea.

[1] Pentru romani, grecii, care duceau o viaţă rafinată, petreceau tot timpul.

UN MARTOR

Cu minte a vorbit mintosul.

Pe voie faceţi-i.

AGORASTOCLES

Să mergem.

(Către martori.)

Iar voi...

UN MARTOR

Destulă vorbă. Du-te.

AGORASTOCLES

Mă duc.

(Se preface că pleacă, dar se întoarce în scenă.)

UN MARTOR

Pe zeii fără moarte, nu pleci odată?

AGORASTOCLES

Plec.

UN MARTOR

Faci bine.[1]

(Agorastocles şi Milphio intră în casă.)

COLLYBISCUS

St! taci.

UN MARTOR

Dar ce e?

COLLYBISCUS

(arătând uşa negustorului)

Uşa asta o necuviinţă-a săvârşit.

UN MARTOR

Ce necuviinţă?

COLLYBISCUS

Ia, un trosnet cam tare-a scos.

[1] Distribuirea ultimelor 7-8 replici este nesigură.

UN MARTOR

Bătu-te-ar zeii!

Treci înapoia noastră.

COLLYBISCUS

(trăgându-se deoparte)

Fie.

UN MARTOR

Noi o să mergem înainte.

COLLYBISCUS

(către public)

Ei s-au deprins ca măscăricii, îi pun la dosul lor pe oameni.

UN MARTOR

Cel care iese,-i negustorul.

COLLYBISCUS

(privindu-l)

Bun negustor, căci pare-o fiară.
Findc-a ieşit, pot şi de-aicea să-i sug tot sângele din vine.

SCENA III

LYCUS, MARTORII, COLLYBISCUS

LYCUS

(către Antamoenides, care rămâne în casă)

Mă-ntorc într-o clipită, oşteanule; ţin mult
S-aduc convivi pe cinste. Iar între timp primi-vom
Acele măruntaie, şi fetele, întoarse
De la sărbătorire, vor fi în preajma noastră.

(Înaintează; îi vede pe martori şi pe Collybiscus.)

Dar ce vor oamenii aceştia? Ce rău, ce bine-aduc cu ei?
Şi cine-i insul în hlamidă care se ţine-n urma lor?

UN MARTOR

Etolia, prin mine, azi te salută, Lycus,
Deşi fără de voie salutul ţi-l aducem.
(Deşi pe negustorii de sclavi nu-i preţuim.)[1]

LYCUS

Fiţi norocoşi în toate, deşi nu mă-ndoiesc
Că n-o să vă ajute în niciun chip Norocul.

[1] Vers interpolat; îl regăsim şi la p. 89.

UN MARTOR

Toţi proştii au, ca tine, pe limbă o comoară,
Ca să azvârle-ocara în cei mai buni ca ei.

LYCUS

Când nu ştii bine calea ce duce pân'la mare,
E potrivit să cauţi, drept călăuz, un fluviu.
Nu mă gândeam pe calea ocărilor s-o iau;
Dar voi îmi sunteţi fluviul; pe urma voastră merg.
De bine dacă-mi ziceţi, eu malul vi-l urmez;
Ocări dacă-mi aduceţi, aceeaşi cale-apuc.

UN MARTOR

Când celui rău faci bine, e tot aşa de rău
Cum celui bun i-ai face un rău.

LYCUS

Cum asta?

UN MARTOR

Află.

Când celui rău faci bine, pierzi binele făcut;
Când celui bun faci răul, el o să-l ţină minte.

LYCUS

Frumos de tot. Şi mie cum mi se potriveşte?

UN MARTOR

Păi am venit la tine doar de obrazul tău,
Căci noi pe negustorii de sclavi nu-i preţuim.

LYCUS

De-o fi să-mi faceţi bine, vă mulţumesc din suflet.

UN MARTOR

Nu-ţi facem niciun bine, şi nu ţi-l dăruim,
Cum nici făgăduială nu-ţi dăm, şi nici nimic.

LYCUS

Vă cred, pe Hercle! doară vă ştiu bunăvoinţa.
Dar ce vreţi de la mine?

UN MARTOR

(arătându-l pe Collybiscus)

Vezi, omul în hlamidă
L-a mâniat pe Marte.

COLLYBISCUS

(încet către martori, supărat)

Ba mai degrabă voi!

UN MARTOR

Şi îl aducem, Lycus, ca să ţi-l sfarmi în voie[1].

COLLYBISCUS

(aparte, arătându-se cu degetul)

Acasă vânătorul azi cu vânat se-ntoarce:
Cu dibăcie haita împinge-n plasă lupul.

LYCUS

Dar cine-i?

UN MARTOR

Adevărul e că habar n-avem;
Şi doar azi dimineaţă, ducându-ne în port,
Noi l-am văzut, când tocmai ieşise dintr-un vas
Negustoresc. Îndată s-apropie de noi,
Salută, îi răspundem.

[1] În original versul are dublu înţeles; se poate citi şi: „... *ca să te sfarme-n voie*".

COLLYBISCUS

(aparte)

Ce secături viclene!

Cu câtă dibăcie pornesc înşelăciunea!

LYCUS

Şi ce-a mai fost?

UN MARTOR

Pe urmă cu noi începe vorba.

Că e străin, ne spune, şi nu cunoaşte-oraşul;

Că vrea să i se-arate un loc anume,-n care

Să se desfete-n voie. Şi l-am adus la tine.

Dacă-ţi ajută zeii, prilejul foloseşte-l.

LYCUS

Da? asta vrea?

UN MARTOR

Cu aur îl ştim...

LYCUS

(întrerupându-l, ademenit)

E prada mea.

UN MARTOR

Femei vrea, băutură.

LYCUS

Îi dau un loc drăguţ.

UN MARTOR

Şi mai ales în taină vrea totul, neştiut
De nimeni, fără martori. Căci mercenar a fost
Din câte-a zis, în Sparta, la regele Attalus.
El a fugit de-acolo când a căzut cetatea.

COLLYBISCUS

(aparte)

Îmi place „mercenarul“, iar Sparta mă încântă.

LYCUS

Rog zeii să vă deie tot binele, că-mi daţi
Poveţe-atât de bune şi-atât de bună pradă.

UN MARTOR

Mai mult, a spus că dacă te porţi cu toată grija,
Trei sute-n schimb, de filippi din aur îţi aduce.

LYCUS

Sunt rege, dacă astăzi îl fac să-mi intre-n casă.

UN MARTOR

Al tău e, de pe-acuma.

LYCUS

Pe Hercle! sfătuiţi-l
Să intre-aici, la mine-i culcuşul cel mai bun.

UN MARTOR

Noi nu putem da sfatul unui străin să intre
Sau nu la tine; singur fă-ţi treaba, dacă ştii.
Noi ţi-am adus aproape de arie hulubul.
E rândul tău acuma să-l prinzi, de vrei să-l prinzi.

(Martorii se fac că vor să plece.)

COLLYBISCUS

Plecaţi? Şi ce s-alege de rugămintea mea?

UN MARTOR

(arătându-l pe negustor)

Acestui om arată-i dorinţa ta, băiete!
E cel mai în măsură să-ţi dăruie ce cauţi.

COLLYBISCUS

(încet, către martori)

Aş vrea să fiţi de faţă când aurul i-l dau.

UN MARTOR

Aicea nu-i departe, vedem tot ce se-ntâmplă.

COLLYBISCUS

(tare)

Un mare bine-mi faceţi.

(Martorii se îndepărtează puţin.
Collybiscus se apropie de negustor.)

LYCUS

(aparte)

S-apropie câştigul.

COLLYBISCUS

(aparte)

Nici vorbă, ca asinul ce zvârle din copite.

LYCUS

(aparte)

Să-l iau cu amăgele.

(Tare.)

Fii, oaspe, salutat
Cu ospitalitate; vii sănătos, şi-mi place.

COLLYBISCUS

Te răsplătească zeii că sănătatea-mi vrei.

LYCUS

Tu cauţi, mi se pare, un bun culcuş.

COLLYBISCUS

Îl caut.

LYCUS

Cei ce-au venit la mine au spus că vrei să fii
La adăpost de muşte.

COLLYBISCUS

Ba câtuşi de puţin.

LYCUS

Cum?

COLLYBISCUS

De-aş fi vrut culcuşul adăpostit de muşte,
Când am sosit, de-a dreptul mergeam la puşcărie[1].
Vreau un culcuş în care să pot fi îngrijit
Mai gingaş decât ochii regelui Antiochus[2].

LYCUS

Eu pot să-ţi dau, pe Pollux! această încântare,
De-o să te mulţumească un colţişor drăguţ,
Un pat drăguţ şi-ntr-însul o tânără drăguţă,
Pe care-n voie-o mângâi.

---

[1] E vorba, fără îndoială, de un sens dublu al termenului din original *musca*, până astăzi încă neclarificat. Referirea poate fi, într-adevăr, numai la muşte, dar se poate extinde şi la paraziţi sau la alte persoane inoportune.

[2] Se pare că regele Antiochus (223-187 d.Hr.) ar fi avut ochii bolnavi. Dar nu este imposibil ca Plaut să se refere la oamenii de încredere ai acestuia, care se numeau *ochii* regelui.

COLLYBISCUS

Pe drumul bun te afli.

LYCUS

Am vinuri vechi de Lesbos, Leucadia, Thasos, Chios,
Atât de-mbătrânite – că le-au căzut şi dinţii.
Pot să te scald, pe urmă,-n parfumuri minunate.
Ce s-o lungesc? Cu apa în care-ai să te scalzi,
Dugheană de parfumuri băieşul îşi deschide.
Atât că toate astea sunt ca şi mercenarii.

COLLYBISCUS

Ce vrei să spui?

LYCUS

Cu aur, pe loc, se vor plătite.

COLLYBISCUS

Nu ţii să-l iei mai grabnic decât ţin eu să-l dau.

UN MARTOR

Dacă l-am scoate-afară, acum, pe-Agorastocles,

Ca el să-şi fie, singur, şi cel mai sigur martor?

(Bat în uşa casei lui Agorastocles.)

Hei, tu, care vrei hoţul să-l prinzi, degrabă ieşi,
Să vezi cum negustorul pe aur pune mâna.

SCENA IV

AGORASTOCLES, MARTORII, COLLYBISCUS, LYCUS

AGORASTOCLES

Ce s-a-ntâmplat? O, martori, ce vreţi?

UN MARTOR

Priveşte-n dreapta.
Pe negustor cu aur îi dăruie-al tău sclav.

COLLYBISCUS

(către negustor, întinzându-i punga)

Hai, rogu-te, ia aste; în pântecu-i trei sute
Sunt de bucăţi de aur, ce li se spune filippi.
Pe ei, tu poartă-mi grija; vreau să-i jertfesc pe dată.

LYCUS

Şi le-ai găsit chelarul ce ştie-ai cheltui.
Dar să intrăm.

COLLYBISCUS

(fără să se mişte)

Să mergem.

LYCUS

(trăgându-l)

Ci haide, haide, mergi.
De toate celelalte în casă flecărim.

COLLYBISCUS

(oprindu-se iar)

Şi între timp ţi-oi spune ce s-a-ntâmplat în Sparta.

LYCUS

(tot mai stăruitor)

Ci hai, odată.

COLLYBISCUS

Ia-mă, hai; sunt captivul tău.

(Intră amândoi în casa lui Lycus.)

AGORASTOCLES

(către martori)

Ce sfat îmi daţi acuma?

UN MARTOR

Să fii cât mai cu minte.

AGORASTOCLES

Dar inima vrea altfel.

UN MARTOR

Fii cum îţi cere ea.

AGORASTOCLES

(cu tonul celui ce îndeplineşte o formalitate judiciară)

Văzut-aţi negustorul când a luat aur?

UN MARTOR

Da.

AGORASTOCLES

Mai ştiţi că omul cellalt e sclavul meu?

UN MARTOR

O ştim.

AGORASTOCLES

Că încălcarea legii se pedepseşte?

UN MARTOR

Ştim.

AGORASTOCLES

Aminte să v-aduceţi de toate astea, vreau,
Când treaba o s-ajungă la pretor.

(Îl trage de vârful urechii pe primul martor.)

UN MARTOR

Ne-om aduce.

AGORASTOCLES

(arătând casa negustorului)

Să bat la el cât încă-i asupra faptei?

UN MARTOR

Bate.

AGORASTOCLES

Şi de nu iese terciul când bat?

UN MARTOR

Îi rupi pojghiţa.[1]

AGORASTOCLES

Şi dacă iese-afară, e potrivit sau nu
Să-ntreb dacă mi-i sclavul la el?

[1] În original joc de cuvinte intraductibil, *pultem*, conjunctivul verbului *pulto-are* (a bate în uşă), confundându-se cu acuzativul substantivului *puls*, *pultis* (terci).

UN MARTOR

(cu răceală)

Şi de ce nu?

AGORASTOCLES

Cu două sute filippi de aur?[1]

UN MARTOR

(idem)

De ce nu?

AGORASTOCLES

Îl prind pe loc cu şoalda.

UN MARTOR

Cum, în ce fel?

AGORASTOCLES

Mă-ntrebi?

Spun mai puţin cu-o sută.

[1] Textul cuprins între această replică şi cea de la p. urm., în care martorul spune: *Şi chiar cu jurământ*, contrazice afirmaţiile anterioare (actul I, p. 22-23, actul III, p. 71), precum şi una ulterioară (p. 108-109), şi pare să provină dintr-o prelucrare.

UN MARTOR

Ştii bine socoti.

AGORASTOCLES

Va crede că pe altul îl caut.

UN MARTOR

Se prea poate.

AGORASTOCLES

Va zice nu, îndată.

UN MARTOR

Şi chiar cu jurământ.

AGORASTOCLES

Şi-i vinovat de furtul...

UN MARTOR

Nici gând să ne-ndoim.

AGORASTOCLES

A tot ce-o să se afle în punga-i.

UN MARTOR

De ce nu?

AGORASTOCLES

(pierzându-şi răbdarea)

Să vă trăsnească zeii!

UN MARTOR

Şi de ce nu pe tine?

AGORASTOCLES

Mă duc să-i bat în uşă?

UN MARTOR

Desigur, de ce nu?

AGORASTOCLES

Tăceţi; aud, îmi pare, al uşii scârţâit.

Îl văd ieşind afară pe Lycus negustorul.
Veniţi şi voi cu mine.

UN MARTOR

Şi de ce nu? Ba chiar
Ne-acoperim şi capul, să nu-şi dea seama Lycus
Cine i-a-ntins capcana şi l-a împins în ea.

SCENA V

LYCUS, AGORASTOCLES, MARTORII

LYCUS

(crezându-se singur)

În ştreang să se atârne din parte-mi haruspicii,
Decât să dau crezare sporovăielii lor,
Care, mai adineauri, când am jertfit, spuneau
Că mă pândesc năpaste şi-o pierdere cumplită;
Când colo, văd urmarea – o bună trebuşoară.

AGORASTOCLES

Zi bună, Lycus.

LYCUS

Zeii cu tine,-Agorastocles.

AGORASTOCLES

Azi mă primeşti mai bine ca altădată, văd.

LYCUS

(râzând misterios)

Prielnică-i e vremea ca vasului pe mare.
Se-ntoarce lesne pânza după cum bate vântul.

AGORASTOCLES

Sunt bine-ai tăi cu toţii, cum le doresc? Nu însă
Şi ţie.

LYCUS

Foarte bine; nu pentru tine însă.

AGORASTOCLES

Îngăduie-mi-o astăzi pe-Adelphasia ta,
În cinstea-acestei zile de mare sărbătoare.

LYCUS

(batjocoritor)

Ţi-ai înghiţit mâncarea mult prea fierbinte? spune-mi.

AGORASTOCLES

De ce?

LYCUS

Vrei gura friptă s-o răcoreşti cu glume.[1]

AGORASTOCLES

(schimbând brusc tonul şi luând o înfăţişare ameninţătoare)

Să trecem peste asta. Aflat-am că la tine-i
Un sclav de-al meu.

LYCUS

La mine? N-ai să găseşti niciunul.

AGORASTOCLES

Minţi; a venit la tine şi aur ţi-a adus.
Mi-au spus-o nişte oameni de-ncredere ai mei.

LYCUS

(zărind martorii)

Eşti rău; îmi vii cu martori ca să mă prinzi în fapt.
Nu-i sclavul tău la mine şi nimenea de-ai tăi.

[1] Expresia apare şi în *Odgonul* („BPT", nr. 474, p. 354). Aici sensul este nesigur.

AGORASTOCLES

(către martori)

De asta să v-aduceţi aminte.

UN MARTOR

Ne-om aduce.

LYCUS

(râzând în hohote)

Ha-ha! Acu-mi dau seama; acum, abia-nţeleg.
De când, mai adineauri, ăşti oameni mi-au adus
Pe-acel străin din Sparta turbează de necaz
Că m-au făcut trei sute de filippi să câştig.
Şi cum ştiau pesemne că ăsta

(îl arată pe Agorastocles)

mi-i duşman,
Ei îl trimit să spună că sclavu-i a intrat
Cu aurul la mine. Au pus la cale totul,
Ca să-mi apuce banii şi să-i împartă ei.
Vor lupului să-i smulgă mieluţul. Dar degeaba.

AGORASTOCLES

Zici că nu sunt nici banii, nici sclavul meu la tine?

LYCUS

Zic nu; şi dacă trebui' zic până răguşesc.

UN MARTOR

Pierdut eşti, secătură. Cel despre care-am zis
C-ar fi străin, din Sparta, e chiar vechilul lui,
Care ţi-a dat trei sute de filippi adineauri;

(arătând punga din mâna negustorului)

Şi aurul e tocmai la tine,-n punga asta.

LYCUS

(furios)

Prăpădul să v-ajungă.

UN MARTOR

Pe-al tău îl pregătim.

AGORASTOCLES

(vrând să-i smulgă punga)

Dă drumul, secătură, dă drumul pungii mele.
Te-am prins asupra faptei.

(Către martori.)

Pe Hercle! Staţi în preajmă,
Până vedeţi că sclavul din casa lui mi-l scot.

(Intră în casa negustorului.)

LYCUS

(aparte)

Ah, iată-mă, pe Pollux! pierdut fără scăpare.
S-au înţeles cu toţii şi mi-au întins capcana.
Dar pentru ce întârziu şi nu mă salt în ştreang,
Cât nu sunt dus la pretor cu gâtul răsucit?
Ah, văd că haruspicii sunt ghicitori prea buni!
Când îţi prezic un bine, nu-l afli niciodată;
Când îţi arată răul, te-ajunge-ntr-o clipită.
Mă duc – e mai cu minte – amicii să-mi întreb
Cum e mai bine-acuma să-mi pun de gât frânghia.

(Iese în grabă, fără să fie văzut.)

SCENA VI

AGORASTOCLES, COLLYBISCUS, MARTORII

AGORASTOCLES

(ieşind de la Lycus împreună cu Collybiscus)

Hai, vino, să te vadă ieşind din casa asta.

(Către martori.)

E sclavul meu acesta?

COLLYBISCUS

Da, sunt, Agorastocles.

AGORASTOCLES

(întorcându-se în partea unde era Lycus)

Ei, negustor nemernic, ce zici?

UN MARTOR

Impricinatul,
Cum vezi, a şters-o.

AGORASTOCLES

Barem să nimerească-n ştreang!

UN MARTOR

Noi i-am dori-o.

AGORASTOCLES

Mâine îl chem la judecată.

COLLYBISCUS

Mai ai cu mine treabă?

AGORASTOCLES

Nu, du-te; schimbă straiul.

COLLYBISCUS

(către public.)

Nu m-am făcut degeaba oştean, căci m-am ales
C-un picuşor de pradă, în timp ce toţi dormeau,
Din resturile jertfei m-am înfruptat în voie.
Mă-ntorc la noi acasă.

AGORASTOCLES

(către public)

Vă mulţumesc din suflet.
Bun ajutor, prieteni şi martori scumpi, mi-aţi dat.
Fiţi la comiţiu mâine, când am să fiu şi eu.

(Către Collybiscus.)

Să mergem.

(Către martori.)

Sănătate.

UN MARTOR

(brusc)

Şi ţie sănătate.

(Către însoţitorii săi.)

Ne face-o nedreptate de-a dreptul strigătoare;
Vrea să-l slujim, dar cina să ne-o plătim noi singuri.
Aşa sunt totdeauna bogaţii pe la noi:
Le faci un bine,-atârnă cât fulgu-n ochii lor;
Îi ocărăşti, ca plumbul de grea li-i răzbunarea.
Să mergem fiecare acasă, c-am sfârşit
Cu bine treaba noastră şi-am dat pierzării, cred,
Pe cel ce ne corupe cinstiţii cetăţeni.

(Ies.)

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

MILPHIO

(singur)

Acum aştept să se străvadă izbânda uneltirii mele.
Vreau mult să pierd neguţătorul ce-atâta-mi chinuie stăpânul;
Şi el, la rândul lui, mă bate, îmi trage pumni şi-mi dă picioare.
E greu să stai cu-ndrăgostitul ce după draga lui oftează.
Ah, iată,-l văd pe Syncerastus, sclav negustorului de sclave,
Care se-ntoarce de la templu. Să-l ascultăm ce cuvântează.

SCENA II

SYNCERASTUS, MILPHIO

SYNCERASTUS

(ducând vasele şi celelalte ustensile de sacrificiu şi crezându-se singur)

E lucru-nvederat că zeii şi oamenii nu se întreabă
Cui foloseşte-un om asemeni acestuia ce mi-i stăpân.

Nu afli nicăieri pe lume o secătură, un sperjur
Decât stăpânul meu mai mare, nici mai murdar, mai puturos.
Pe zeii care mă ajută, mi-aş duce viaţa sau la moară,
Sau colo,-n minele de piatră, cu cingătoarea[1] peste pântec,
Decât să-i mai slujesc acestui neguţător. Ce soi spurcat!
Ce născoceşte ca să-l piardă pe bietul om! Zei buni şi drepţi!
Vezi fel de fel de inşi pe-aicea, de parc-ai fi pe Acheron!
Liberţi, ostaşi călări, pedeştri, tâlhari, datornici osândiţi,
Fugari, mişei scăpaţi din fiare. Oricine-ar fi, dacă plăteşte,
Îndată e primit. Şi astfel sunt numai bezne-n toată casa
Şi colţuri tainice; mănâncă, beau, ca la cârciumă, nu alta.
Scrisori găsi-vei pe argila urcioarelor acoperite
Cu smoală; şi adesea nume cu litere de-o şchioapă scrise.
Căci legiuni întregi de vase cu vin se-adună-n casa noastră.

MILPHIO

(aparte)

Mira-m-aş mult dacă stăpânul nu l-a lăsat moştenitor;

[1] Sensul lui *latere*, din original, este neclar; el poate proveni din *latus – coastă*, de unde: *cingătoare*, sau din *later – cărămidă*, de unde: *cărămidă de fier*, *„piedică"*. Niciunul din aceste sensuri nu este însă atestat şi este posibil ca termenul să fi fost corectat de către diverşii editori.

Din câte văd, îi pregăteşte frumos cuvânt de-nmormântare.
Mi-ar place mult să-i spun o vorbă, dar să-l ascult mai
mult îmi place.

SYNCERASTUS

Mă doare tot ce văd în casă: sclavi cumpăraţi cu preţuri
mari,
Economiile îşi lasă la noi şi-şi păgubesc stăpânii.
Dar nu s-aleg nici cu-atâtica; ce ai prin rău, în rău
se-ntoarce.

MILPHIO

Când îl asculţi vorbind îţi pare cel mai de treabă dintre
oameni,
Şi-i mult mai desfrânat, pe Hercul! decât Desfrâul în
persoană.

SYNCERASTUS

Să car în casă-aceste vase aduse de la templu, unde,
Cu toate jertfele-i stăpânul n-a-nduplecat de fel pe Venus.

MILPHIO

Drăguţă Venus!

SYNCERASTUS

Asta,-n vreme ce curtezanele-i, cu jertfa
Dintâi au câştigat zeiţa.

MILPHIO

De două ori drăguţă Venus!

SYNCERASTUS

Acum mă duc.

MILPHIO

(tare)

Hei, Syncerastus!

SYNCERASTUS

(continuând să meargă, fără să se întoarcă)

Cin' l-a strigat pe Syncerastus?

MILPHIO

Un prieten.

SYNCERASTUS

(idem)

Prietenul nu ţine pe loc un om împovărat.

MILPHIO

În schimb, îţi fac şi eu un bine, când ai să vrei, când poruncești.

Să nu uiţi asta.

SYNCERASTUS

(idem)

Dac-aşa e, sunt la porunca ta.

MILPHIO

În ce fel?

SYNCERASTUS

(idem)

Când am să fiu bătut cu varga să-ţi pui în locul meu spinarea.

Dă-mi pace; nu te ştiu ce om eşti.

MILPHIO

Sunt rău.

SYNCERASTUS

(idem)

Cu tine fii.

MILPHIO

O vorbă.

SYNCERASTUS

(idem)

M-apasă greutatea.

MILPHIO

Pune-o jos şi priveşte-mă.

SYNCERASTUS

(întorcându-se)

O fac,

Deşi n-am vreme.

MILPHIO

Syncerastus, fii sănătos!

SYNCERASTUS

O, Milphio, zeii

Să ocrotească vreau...

MILPHIO

(întrerupându-l)

Pe cine?

SYNCERASTUS

Pe tine nu, şi nici pe mine,

Nici pe stăpânu-meu.

MILPHIO

Pe cine, atunci?

SYNCERASTUS

Pe cine-i demn de asta.

Şi nu e, dintre noi, niciunul.

MILPHIO

Vorbeşti drăguţ.

SYNCERASTUS

Cum mi se cade.

MILPHIO

Ce faci?

SYNCERASTUS

Ce nu fac adulterii când sunt asupra faptei prinşi.

MILPHIO

Adică?

SYNCERASTUS

(arătând ustensilele)

Sculele-mi acasă le-aduc întregi.

MILPHIO

Bătu-v-ar zeii,

Şi pe stăpân'tu, şi pe tine!

SYNCERASTUS

Pe mine, nu; pe el să-l bată,
Şi, bucuros, chiar eu l-aş bate, de nu m-aş teme.

MILPHIO

Ce e? spune-mi.

SYNCERASTUS

Eşti rău?

MILPHIO

Sunt rău.

SYNCERASTUS

(de parcă s-ar destăinui)

E rău de mine.

MILPHIO

(batjocoritor)

Şi bine-ar fi să fie altfel?

(Schimbând tonul.)

Cum vrei să fie rău de tine, când tu mănânci, iubeşti cât vrei?

Şi, fără să-i plăteşti iubitei un triobol, oricând e-a ta.

SYNCERASTUS

Ah, Iupiter să îmi ajute...

MILPHIO

(întrerupându-l, ironic)

Pe Pollux! chiar aşa cum meriţi.

SYNCERASTUS

Cum vreau pieirea-acestei case.

MILPHIO

Ajută-mi, dac-atât o vrei.

SYNCERASTUS

Fără de pene, nu zbori lesne;

(ridicind braţele)

Şi aripile-mi nu au pene.

MILPHIO

(arătând cu degetul subţiorile lui Syncerastus)

Să nu le smulgi cumva, pe Pollux! şi-n numai două luni,
de-acolo
Doi ţapi zbura-vor.

SYNCERASTUS

Frânge-ţi gâtul!

MILPHIO

Tu şi stăpân'tu să vi-l frângeţi.

SYNCERASTUS

Cine cunoaşte-anume lucru i-l poate frânge-ntr-o clipită.

MILPHIO

Ei, ce?

SYNCERASTUS

De parc-ai fi tu omul să ţii o taină.

MILPHIO

Eşti mai sigur
De taina-ncredinţată mie decât femeii fără limbă.

SYNCERASTUS

Aş înclina să-ţi dau crezare de nu te-aş şti atât de bine.

MILPHIO

Ci crede-mă, răspund cu capul.

SYNCERASTUS

E rău să cred, şi totuşi cred.

MILPHIO

Ştii că stăpânul tău de moarte cu-al meu se duşmăneşte?

SYNCERASTUS

Ştiu.

MILPHIO

Din pricina iubirii?

SYNCERASTUS

Truda îţi e-n zadar.

MILPHIO

De ce?

SYNCERASTUS

Ştiu totul.

MILPHIO

Cum, te-ndoieşti că vrea tot răul stăpânul meu să i-l
căşune,
Şi-al tău că merită? Dar numai cu ajutorul tău, pricepe,
Se poate face treaba lesne.

SYNCERASTUS

Mă tem de-un singur lucru, Milphio...

MILPHIO

De care?

SYNCERASTUS

Dacă-i joc o festă, să nu mă dau pierzării singur.
Dac-ar afla c-am spus o vorbă oricărui dintre muritori,
Din Syncerastus el m-ar face, vai mie, Coapse-sângerate[1].

MILPHIO

(întinzând braţul ca pentru jurământ)

Pe Pollux! niciodată nimeni, afară de stăpânul meu,
Nu va afla nimic din parte-mi; şi el, doar dacă mi se jură
Că nu o ştie de la tine.

SYNCERASTUS

(înmuindu-se încetul cu încetul)

E rău să cred, şi totuşi cred.
Dar ţine-o numai pentru tine.

MILPHIO

Încrede-te-n credinţa-mi bună
Vorbeşte – e prilejul, locul – în toată voia; suntem
singuri.

SYNCERASTUS

Dacă stăpânul tău e ager, pe-al meu îl pierde.

[1] Syncerastus înseamnă: *cu coarne, încornoratul.*

MILPHIO

Pe ce cale?

SYNCERASTUS

Uşoară.

MILPHIO

Spune-mi-o şi mie, stăpânului s-o spun la rându-mi.

SYNCERASTUS

Iubita-i dragă, Adelphasia,-i născută liberă.

MILPHIO

(surprins)

Cum asta?

SYNCERASTUS

Şi sora ei, Anterastilis.

MILPHIO

Aş vrea să cred.

SYNCERASTUS

În Anactorium i le-a vândut un hoţ de mare,
Sicilian, de mici copile.

MILPHIO

Cu cât?

SYNCERASTUS

Cu optsprezece mine
Pe amândouă, iară doica, Giddenis, pe deasupra-i dată.
I-a spus în faţă vânzătorul că sunt furate; i-a mai spus
Şi că sunt libere, născute-n Cartagina.

MILPHIO

Zei buni şi drepţi!
Ce întâmplare fericită. Şi-al meu stăpân, Agorastocles,
Născut e-acolo, şi el însuşi a fost răpit la şase ani;
Şi,-adus aicea, răposatul stăpân l-a cumpărat pe dată.
Murind, apoi, moştenitorul averii sale l-a lăsat.

SYNCERASTUS

Cu vorba ta-nlesni-vei treaba: acum, ca bun compatriot,

Le poate cere liberarea.

MILPHIO

Tăcere, taci, te rog, din gură.

SYNCERASTUS

Ah, dacă i le ia din gheare, îl face praf pe negustor.

MILPHIO

Are să piardă, bătălia, am grijă eu, din prima clipă.
E totul pus la cale.

SYNCERASTUS

Zeii ajute-mi sclav să nu-i mai fiu!

MILPHIO

Pe Hercle! dacă vor zeii vom fi-mpreună liberaţi.

SYNCERASTUS

Ah, să te-audă zeii! Spune, mai vrei ceva cu mine,
Milphio?

MILPHIO

Noroc şi fericire.

SYNCERASTUS

Atârnă de tine şi stăpânul tău.
Cu bine, şi păstrează taina.

MILPHIO

Dar n-am vorbit nimic. Cu bine.

SYNCERASTUS

Nimic, de n-o să bateţi fierul cât mai e cald.

MILPHIO

(ironic)

Dai sfaturi bune,
Şi le urmez.

SYNCERASTUS

Materialul e bun, fierarul bun să fie.

MILPHIO

Nu taci?

SYNCERASTUS

Ba tac, şi plec îndată.

MILPHIO

Mi-ai face tare mult pe plac.

(Syncerastus intră în casa negustorului.)

A şters-o. Zeii fără moarte vor ca stăpânul meu să scape,
Şi negustorul să se piardă; căci moartea-asupra lui pluteşte.
Nici n-a plecat din arc întâia săgeată, şi-l pândeşte alta.

(Către spectatori.)

Mă duc stăpânul să mi-l bucur; căci dacă-l chem aici, la uşă,
Şi-i povestesc la fel povestea pe care-o ştiţi, v-aş plictisi,
Mai bine-mi plictisesc stăpânul, decât pe voi, pe toţi, din sală.
Zei fără moarte, ce dezastru şi ce prăpăd nemaivăzut
Pe negustor l-aşteaptă astăzi! Dar iată, stau şi-mi cheltui vremea.

Isprava pusă-a fost la cale: zăbava rostul nu-şi mai are.
Să chibzuim adânc, se cade, asupra tainei auzite,
Şi fără să uităm folosul ce pot să-l trag din uneltire.
Şi dacă pentru-ntârziere sunt pedepsit cumva, o merit.
Să intru, deci: aştept în casă din for stăpânul să
se-ntoarcă.

(Intră în casa lui Agorastocles.)

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

HANNO

(urmat de mai mulţi sclavi africani)

Ythalonim ualom uth sicorathisyma comsyth
Chym lachchunythmumys thyal mycthi baruimy sehi
Liphocanethythby nuthi ad edynbynui
Bymarob syllohomaloni muybymy syrthoho
Byth lym mothyn noctothu ulechanti clamas chon
Yssid dobrim thyfel yth chil ys chon chem liful
Yth binim ysdybur thinnochot nu agorastocles
Ythemaneth ihychir saelichot sith naso
Bynny idchil liichilygubulim lasibit thim
Bodialytherayn nynnuys lymmon choth lusim
Ythalonim ualoni uth sicorathiys thymhimihyma comsyth
Combaepuman italmethotyam beat
Iulecanthe conaalonimbalumber… dechor
Bats… hunesobin esubycsil limbalim
Es se antidamos sonalemue dubertefet
Donobun… hunec cilthumucom mucroluful

Altanim auosd uberithem huarcharistolem
Sitt esedanec nasotersa helicot
Alemus dubertimur mu copsuistiti
Aocca aneclictorbodes iussi limlimmimcolus.[1]

Zeiţele şi zeii oraşului acesta
Să schimbe-n fericire călătoria mea,
Copilele-amândouă să le găsesc aici
Şi pe nepot cu ele, zei milostivi şi drepţi!
(Copilele răpite şi pe nepot cu ele.)[2]
O gazdă, Antidamas, aveam aici pe vremuri
I s-a-ntâmplat, se spune, ce-a fost să i se-ntâmple.
Dar fiul, se mai spune, e-aici, Agorastocles.
Aduc, să-i dărui, semnul de ospitalitate.
Se spune, iar, că şade pe undeva, în preajmă.

(Îi vede ieşind pe Agorastocles şi pe Milphio.)

Să-ntreb pe-aceşti doi oameni pe care-i văd ieşind.

---

[1] Pentru fiecare dintre versurile acestui început de act s-a scris cel puţin câte un volum masiv, în principalele limbi europene, fără a se putea stabili, interpreta şi traduce cât de cât mulţumitor textul. Limba cartagineză se pare că a dispărut cu desăvârşire, ca însăşi Cartagina. Acest pasaj din Plaut va rămâne, probabil, o veşnică taină pentru cititori.

[2] Vers eliminat din text de unii editori, întrucât repetă ideea anterioară.

SCENA II

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO

AGORASTOCLES

(către Milphio, fără să-l vadă pe Hanno)

Deci, Milphio, Syncerastus ţi-a spus că amândouă
Sunt libere născute-n Cartagina, de unde
Răpite-au fost?

MILPHIO

Întocmai, şi, dacă eşti cinstit,
Tu nezăbavnic cere eliberarea lor.
Ar fi o mişelie sclavia s-o îngădui,
Când sunt compatriote, născute-n libertate.

HANNO

(aparte)

Zei buni şi fără moarte, fiţi binevoitori!
Ce vorbe dulci urechea-mi cu lăcomie soarbe!
Nici creta nu-i curată ca vorba-acestor oameni.
Cum şterge ea din mine atâtea gânduri negre.

AGORASTOCLES

(către Milphio)

De-aş fi avut eu martori, ţi-aş fi urmat povaţa.

MILPHIO

Ce-mi tot vorbeşti de martori? Ce nu ataci odată?
Şi într-un fel sau altul te-ajută ea Fortuna.

AGORASTOCLES

Să-ncepi e mult mai lesne decât să izbândeşti.

MILPHIO

(văzându-i pe Hanno şi pe sclavii săi)

Ce pasăre-n tunică soseşte pe la noi?
Să-şi fi lăsat mantaua la baie şterpelită?

AGORASTOCLES

Cartaginez îmi pare, pe Pollux!

MILPHIO

E un *gugga*.[1]

---

[1] Expresie injurioasă, al cărei sens exact nu se cunoaşte. Unii editori atribuie această replică lui Agorastocles.

Și sclavi bătrâni aduce, ca nişte vechituri.

AGORASTOCLES

De unde ştii?

MILPHIO

În urma-i nu-i vezi, împovăraţi?
Și, după cât mi-nchipui, n-au degete la mâini.

AGORASTOCLES

Cum asta?

MILPHIO

Văd că-şi poartă inelele-n urechi.[1]

HANNO

Merg să vorbesc cu dânşii-n cartagineza mea.
Dacă-mi răspund, urma-voi tot în cartagineză;
Iar dacă nu, eu limba-mi dau după firea lor[2].

---

[1] Obicei african care părea ridicol în ochii romanilor.

[2] Acest vers ascunde o înţepătură la adresa cartaginezilor, care, ca negustori, îşi potriveau cuvântul după cum le dictau interesele.

MILPHIO

(către Agorastocles)

Îţi mai aduci aminte vreun pic cartagineza?

AGORASTOCLES

Nu, nicidecum, pe Pollux! Cum s-o ţin minte, oare,
Când ştii c-am fost la vârsta de şase ani răpit?

HANNO

(aparte, cu jale în glas)

Zei fără moarte,-atâţia copii de oameni liberi
Au fost, la fel, din biata Cartagină răpiţi.[1]

MILPHIO

Ce zici?

AGORASTOCLES

Ce vrei?

MILPHIO

L-întâmpin în grai cartaginez?

[1] Aluzie la pierderile cartaginezilor după Al Doilea Război Punic.

AGORASTOCLES

Îl ştii?

MILPHIO

(sigur pe sine)

Mai mult ca mine, cartaginez nu-i nimeni.

AGORASTOCLES

Întreabă-l ce doreşte şi pentru ce-a venit,
Şi cine-i, din ce ţară; nu fi zgârcit la vorbă.

MILPHIO

(apropiindu-se de Hanno)

Avo.[1] Din care ţară eşti tu, din ce oraş?

HANNO

Annon Muthumbale bechaedre anech.

AGORASTOCLES

Ce-a spus?

[1] Cuvânt cartaginez, care înseamnă: *salut*, şi care s-ar putea să redea latinescul *ave*.

MILPHIO

Că-l cheamă Hanno, Cartagina-i e ţara,
Şi-i fiul lui Muthumbal, cartaginezul, iată.

HANNO

Avo.

MILPHIO

El te salută.

HANNO

Donni.

MILPHIO

Un lucru-ar vrea
Să-ţi dăruie.-Auzit-ai făgăduiala lui?

AGORASTOCLES

Din partea mea salută-l în grai cartaginez.

MILPHIO

(către Hanno, făcând un simulacru de salut)

Avo donni.

(Arătându-l pe Agorastocles.)

Îmi cere să-ţi spun din partea lui.

HANNO

Me har bocca.

MILPHIO

(către Hanno)

Mai bine a ta, decât a mea.

AGORASTOCLES

Ce zice?

MILPHIO

Mi se plânge că-l doare-mbucătoarea.
Din cât mă duce mintea, el medici ne socoate.

AGORASTOCLES

Să-i spui că nu, nu suntem; nu vreau să mint străinii.

MILPHIO

(către Hanno)

Ai auzit?

HANNO

Rufeen nuco istam.

AGORASTOCLES

Ţin mult
Să-i spunem adevărul întreg. Dacă-i lipseşte
Ceva, anume,-ntreabă-l.

MILPHIO

(către Hanno)

Om fără cingătoare,
De ce şi după cine vii tu la noi?

HANNO

Muphursa.

AGORASTOCLES

Ce zice?

HANNO

Miuulec hi an na.

AGORASTOCLES

De ce-a venit?

MILPHIO

N-ai auzit? Vorbeşte de şoareci africani[1],
Pe care-n dar i-aduce edililor la jocuri.

HANNO

Laech lach ananim limini chot.

AGORASTOCLES

Ce spune?

MILPHIO

Că mai aduce linguri, şi ţevării, şi nuci.
Şi-ţi cere ajutorul ca să le vândă-n preţ.

[1] Vechii romani în loc să dea nume noi animalelor pe care le vedeau pentru prima dată, foloseau numele speciilor cunoscute, adăugându-le câte o denumire proprie. Astfel, struţul era *pasăre de peste mare* (*passermarinus*), elefanţii, *boi de Lucania* (*boves Lucae*), pentru că prima lor apariţie a fost în bătălia de la Heracleea; aici, *şoarecii africani* sunt panterele.

AGORASTOCLES

E negustor pesemne.

HANNO

Assam.

MILPHIO

Da, carne grasă.[1]

HANNO

Palu mer gad etha.

AGORASTOCLES

Acum ce spune, Milphio?

MILPHIO

Lopeţi el mai aduce şi furci cu gaibe mari,
De seceriş, îmi pare, de nu-nţelegi tu altfel,
Ca să îţi sapi grădina şi holda să ţi-o strângi.

---

[1] Milphio interpretează cuvântul cartaginez *assam* ca pe un acuzativ al lui *assa* (carne friptă), şi adaugă *aruinam quidem* (carne grasă).

AGORASTOCLES

De asta-mi pasă mie?

MILPHIO

El vrea să-ţi dea de ştire,
Ca să nu crezi că vine cu marfă de furat.

HANNO

(furios)

Mufonnim sucoratim.

MILPHIO

(către Agorastocles)

Fereşte-te să faci
Ceea ce el te-ndeamnă.

AGORASTOCLES

Ce, spune ce mă-ndeamnă?

MILPHIO

Vrea să te culci pe dată sub o-mpletită leasă,
Cu mii de pietre plină, ca să te dea pieirii.[1]

[1] Supliciu folosit de cartaginezi.

HANNO

(revoltat)

Gunebel balsameni erasan.

AGORASTOCLES

Zi, ce spune?

Ce vrea?

MILPHIO

Acum, pe Hercle! nimic nu mai pricep.

HANNO

Ca să pricepi, în limba latină-am să vorbesc.
Pe Hercle! eşti netrebnic, un sclav răutăcios,
Dacă-ţi baţi joc de oameni străini, de-un biet pribeag.

MILPHIO

Şi tu eşti un făţarnic, eşti un viclean, pe Hercle!
Că vii la noi, aicea, ca să ne-nşeli, *migdilix*[1],
O târâtură, şarpe cu două limbi în gură.[2]

[1] Cuvânt al cărui înţeles a rămas necunoscut. Unii editori, citind *migdilibs*, traduc: *corcitură libiană.*

[2] Aluzie la cartaginezi, care vorbeau de obicei două limbi, cea tyriană şi cea libiană.

AGORASTOCLES

(către Milphio)

Sfârşeşte cu ocara; mai înfrânează-ţi limba.
Dacă ai minte, pune ocării tale capăt;
Nu vreau compatrioţii în vorbe să mi-i spurci.

(Către Hanno.)

Şi eu văzui lumina-n Cartagina, să ştii.

HANNO

(apropiindu-se de el)

Salut, concetăţene!

AGORASTOCLES

Salut, oricine-ai fi.
Şi dacă vreo nevoie te-apasă, spune-mi, cere-mi,
În numele cetăţii natale.

HANNO

Mulţumesc.
(Am în oraş o gazdă, Agorastocles, fiul

[1] Aceste două versuri, al căror sens se întâlneşte şi mai jos, par să provină dintr-o prelucrare.

Lui Antidamas; dacă-l cunoşti, să mi-l arăţi.)[1]
Dar nu cunoşti un tânăr pe-aici: Agorastocles?

AGORASTOCLES

Dacă mă-ntrebi de fiul pe vremuri înfiat
De Antidamas, iată-l, eu sunt.

HANNO

Ce-am auzit?

AGORASTOCLES

Eu îi sunt fiul.

HANNO

Dacă-i aşa, uneşte semnul
De ospitalitate[1], că, uite, l-am adus.

AGORASTOCLES

Arată-l, hai.

---

[1] *Tessera*, din original, desemna, la origine, un obiect rupt în două, şi ambele părţi, apropiate, foloseau celor care le aveau în stăpânire ca să se recunoască şi să dovedească legăturile de ospitalitate dinainte stabilite.

(După ce a privit semnul cu atenţie.)

E-ntocmai cu cel din casa mea.

HANNO

Salut, cinstită gazdă! Căci Antidamas mie
Şi tatii, mai nainte, ne-a fost, pe vremuri, gazdă
Ne leagă semnu-acesta de ospitalitate.

AGORASTOCLES

Ca oaspete la mine pofteşte; nu mă lepăd
De-această legătură şi nici de ţara mea Cartagina.

HANNO

Dorinţa să ţi-o-mplineaseă zeii!
Dar cum de-ai fost, băiete,-n Cartagina născut?
Al tău părinte-mi pare c-a fost etolian.

AGORASTOCLES

Răpit am fost de-acolo. Iar Antidamas, buna
Ta gazdă de pe vremuri, m-a luat şi înfiat.

HANNO

Cum şi pe el Demarchus aşijderi l-a-nfiat

Dar să-l lăsăm în pace; mă-ntorc la tine. Spune-mi,
Îţi aminteşti de bietul părinţilor tăi nume?

AGORASTOCLES

De-al tatii şi de-al mamei.

HANNO

Atunci să mi le spui,
Să ştiu de-am fost prieteni sau, poate, dintr-un neam.

AGORASTOCLES

Ampsigura, al mamei, al tatii-a fost Iahon.

HANNO

(oftând.)

Mi-ar place, pentru tine, să fie încă-n viaţă.

AGORASTOCLES

S-au prăpădit?

HANNO

Vezi bine; şi tare mă mâhneşte.

Căci vara mea de sânge Ampsigura fusese,
Iar tatăl tău cu mine ne tragem din doi fraţi
Şi-n ziua-i de pe urmă moştenitor m-a pus,
Şi asta îmi sporeşte mâhnirea c-a murit.
Dar dacă într-aievea eşti fiul lui Iahon,
Un semn la mâna stângă ar trebui să porţi,
Făcut de o maimuţă cu care te-ai jucat.
Arată-mi; să-l văd bine. (Deschide palma.)[1]

(Privind mâna lui Agorastocles.)

Iată-l.

AGORASTOCLES

Salut, văr bun al tatii!

HANNO

Salut, Agorastocles!
Mă nasc a doua oară acum, că te-am găsit.

MILPHIO

Mă bucur, pentru tine, de-această întâmplare.

(Către Hanno.)

Mi-ngădui o povaţă să-ţi dărui?

[1] Text nesigur.

HANNO

Cu plăcere.

MILPHIO

Băiatului întoarce-i avutul părintesc;
E drept să-şi ia avutul părintelui întreg.[1]

HANNO

Nici voia mea nu-i alta; tot ce-i al lui primi-va.
I-ntorc întreg avutul, dacă se-ntoarce-acolo.

MILPHIO

Întoarce-i-l, pe Hercle! şi dac-aici rămâne.

HANNO

Chiar şi pe-al meu i-l dărui, de-o să păţesc ceva.

MILPHIO

În minte-mi vine-acuma o straşnică idee.

---

[1] Acest vers, întrucât repetă ideea celui precedent, pare să fie interpolat.

HANNO

Anume?

MILPHIO

Şi cer sprijin la tine.

HANNO

Zi ce-ţi place.
Poţi să te bizui volnic pe ajutorul meu.
Dar despre ce e vorba?

MILPHIO

Poţi tu să fii viclean?

HANNO

C-un duşman, da; c-un prieten ar fi o nedreptate.

MILPHIO

Dar este-al lui duşmanul.

HANNO

Mi-ar place să-i fac rău.

MILPHIO

(arătându-l pe Agorastocles)

Are-o iubită-n casa unui neguțător.

HANNO

Frumos!

MILPHIO

Ce şade-acolo.

(Arată casa lui Lycus.)

HANNO

Mi-ar place să-i fac rău.

MILPHIO

La negustor, ca sclave, stau două curtezane.
Surori; el, ca nebunul pe una o iubeşte,
Şi încă n-a atins-o.

HANNO

Amar fel de-a iubi.

MILPHIO

Și negustoru-l joacă.

HANNO

Își face meseria.

MILPHIO

(arătându-l pe Agorastocles)

Și el ar vrea să-l joace.

HANNO

Și drept ar fi, de-ar face-o.

MILPHIO

Ascultă-ne, deci, planul, urzeala mea, la care
Vreau să te am ca martor: să spui că-s ale tale,
Răpite din natala Cartagină, de mici,
Și că le ceri, pe dată să le eliberezi,
Ca și cum ale tale, aievea,-ar fi. Pricepi?

HANNO

(cu o vie emoție)

Pricep. Căci, vai, și mie copilele, de mici

Cu doica, altădată, la fel mi-au fost răpite.

MILPHIO

Joci de minune rolul, îmi place cum începi.

HANNO

(plângând)

Mai mult decât mi-i voia.

MILPHIO

Ce om dibaci, pe Hercle!
Ce prefăcut, ce aspru, ce cald şi ce viclean![1]
Cum plânge, ca să facă izbânda mai uşoară!
Mă-ntrece-n viclenie, deşi sunt ne-ntrecut.

HANNO

Dar spune cum arată această doică-a lor.

MILPHIO

Nu prea înaltă; pielea cam oacheşă...

---

[1] Textul acestui vers este, în parte, nesigur.

HANNO

Chiar ea.

MILPHIO

Un chip plăcut, o -gură...[1], ochi negri.

HANNO

Mi-a zugrăvit, pe Hercle! făptura ei leită.

MILPHIO

Ai vrea s-o vezi?

HANNO

Mi-ar place copilele să-mi văd.
Hai, du-te şi le cheamă. Şi dacă-s ale mele,
Şi dacă ea li-i doica, pe loc mă vor cunoaşte.

MILPHIO

(apropiindu-se de casa negustorului)

Hei, care eşti pe-acolo? Rugaţi-o pe Giddenis
Să vină-afar'; o vorbă vrea cineva să-i spună.

[1] Lacună în original; lipseşte, se pare, un epitet la gură.

SCENA III

GIDDENIS, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, UN SCLAV

GIDDENIS

Cine-a bătut?

MILPHIO

Cel care-i de faţă.

GIDDENIS

Ce vrei?

MILPHIO

(arătându-l pe Hanno)

Spune
Dacă-l cunoşti pe omul acesta în tunică?

GIDDENIS

Ce văd, ah, ce-mi văd ochii? Pe Iupiter măritul!
Stăpânul meu e, tatăl copilelor crescute
La sânul meu, e Hanno.

MILPHIO

Şi ea, nenorocita!
E-un vrăjitor, şi tare dibaci, cartaginezul;
Pe toate le întoarce cum vrea şi cum îi place.[1]

GIDDENIS

Bine-ai venit, stăpâne al meu, pe care-n veci
Nu mai credeam niciuna să te vedem; şi...

(Întrerupându-se buimăcită)

Haide,
Nu te uita la mine atât de uluit.
N-o mai cunoşti tu oare pe slujnica Giddenis?

HANNO

Ba o cunosc. Dar unde sunt ele? Ard să ştiu.

GIDDENIS

La templu, al lui Venus.

---

[1] Aceste două versuri sunt în contradicţie cu exclamaţia care le precede. De aceea unii editori le elimină din text. Alţii însă presupun că ele ar fi rostite de Agorastocles, ceea ce ar suprima contradicţia.

HANNO

Ce fac la templu? spune-mi.

GIDDENIS

Sunt Afrodisii astăzi, sărbătorită-i Venus;
S-au dus la ea s-o roage, ca să le ocrotească.

MILPHIO

Şi-au izbutit, pe Pollux! de vreme ce-ai venit.

(Îl arată pe Hanno.)

AGORASTOCLES

(către Giddenis)

Deci fetele,-amândouă, sunt ale lui?

GIDDENIS

Cum zici.

(Către Hanno.)

Iubirea părintească la vreme te-a-ndemnat
Să vii cu bucurie în ajutorul nostru,
Căci numele chiar astăzi gândiseră să-l schimbe[1],

[1] Femeile care îşi făceau o profesie din desfrâu trebuiau să-şi ia nume de curtezane în registrele edililor unde erau obligate să se înscrie.

Să-şi facă-o meserie din trupul lor, nedemnă.

UN SCLAV

(de-al lui Hanno, către Giddenis)

Haudones illi.

GIDDENIS

(răspunzându-i cu bucurie)

Havon bene siili in mustine
Mepsi etenes te dum et alamna cestimim.

AGORASTOCLES

Să-mi spui, te rog, ce vorbe schimbat-au între ei?

HANNO

El îşi salută mama, ea fiul îşi salută.

(Către Giddenis, care vorbeşte cu fiul ei.)

Hai, taci odată, cruţă avutul femeiesc.

AGORASTOCLES

Şi care-i este-avutul?

HANNO

Un strigăt nentrerupt.

(Către Milphio, arătându-i sclavii.)

Ajută-le să intre în casă, şi s-o iei
Cu tine şi pe doică.

AGORASTOCLES

(văzând că Milphio ezită)

Hai, împlineşte-i vrerea.

MILPHIO

(Către Hanno.)

Şi cine ţi le-arată?

AGORASTOCLES

Eu, le cunosc de-ajuns.

MILPHIO

(ursuz, fără să se urnească din loc)

Atunci mă duc.

AGORASTOCLES

Mai bine-i s-o faci, decât s-o spui.
Vreau să se pună masa în cinstea unchiului.

MILPHIO

(către sclavi)

Lachanam, daţi-i drumul, că vă trimit la moară,
Vă mân la puţ, de parii de gârniţă vă leg.
N-o să vă pară bine de găzduirea noastră.

AGORASTOCLES

Vreau, unchiule, o vorbă să-ţi spun, dar nu zici nu:
Dă-mi de nevastă mie pe fiica ta cea mare.

HANNO

Fii sigur.

AGORASTOCLES

Să mă bizui pe-al tău cuvânt?

HANNO

Mă jur.

AGORASTOCLES

(îmbrăţişându-l)

Tot binele cu tine; acum eşti dintre-ai mei.
Acuma şi cu dânsa pot să vorbesc deschis.
Şi dacă vrei îndată pe fete să le vezi,
Urmează-mă.

HANNO

Din suflet o vreau, şi te urmez.
(Să le ieşim în cale?)[1]

AGORASTOCLES

(Mă tem că n-om putea
Să le zărim pe stradă.)[2]

HANNO

(O, Iupiter, preschimbă
În sigură-ncântare nesiguranţa mea.)[3]

AGORASTOCLES

(transportat)

(Eu am asigurare că-mi dobândesc iubirea.)[4]
Dar iată-le.

[1-4] Replici provenite, se pare, dintr-o prelucrare făcută cu scopul de a scurta scena.

HANNO

Acelea? Cât au crescut, şi-atâta
Erau de mici!

MILPHIO

Te miră? Sunt ca şi iepele
De Tracia: se nalţă când dau de armăsari.
(Eu cred că azi, pe Hercul! ceea ce-am zis în glumă
Se va-mplini în chipul cel mai firesc, şi bine,
Şi va găsi în ele copilele-i iubite.)[1]

AGORASTOCLES

(Nu mă-ndoiesc, pe Pollux! Acum, du sclavii,
Milphio,
În casă.)[2]

(Milphio iese.)

(Noi pe fete aici le-om aştepta.)[3]

(Le arată pe Adelphasia şi pe Anterastilis care se apropie.)

[1-3] Replici provenite tot dintr-o prelucrare care avea ca scop scurtarea scenei.

SCENA IV

ADELPHASIA, ANTERASTILIS, AGORASTOCLES, HANNO

ADELPHASIA

La templu aş fi vrut să vină toţi filfizonii, să privească
Cu ochii îmbătaţi mândreţea podoabelor fără de seamăn.
M-am minunat şi eu, pe Castor! de jertfa-atâtor
curtezane,
Demnă de Venus, venerata, şi-am înţeles a ei putere;
Atâtea frumuseţi văzut-am şi-atât de bine rânduite.
Tămâie-avea, şi mirt, parfumuri peste altar. Nici
sărbătoarea,
Nici templul ei nu sunt uitate; atâţi clienţi o venerează
Pe Venus Calydoniana.

ANTERASTILIS

Cât despre noi, e sigur...[1]
I-am câştigat, prin frumuseţe, bunăvoinţă, soră dragă,
Şi nu ne-au luat în râs bărbaţii, o, soră, ca pe
celelalte.

[1] Lacună în original.

ADELPHASIA

Mai bine zi ce zici de ele, decât pe tine să te lauzi.

ANTERASTILIS

(răsfăţându-se)

Oricine-ar face-o.

ADELPHASIA

Şi eu însămi. Pe lângă celelalte, nouă
Prin naştere ni se cuvine, să nu cădem în nicio vină.

HANNO

(aparte)

O, Iupiter, ocrotitorul, şi sprijinul, şi viaţa noastră,
Şi soarta chiar – din ziua asta fă ziua mântuirii mele,
Pe fiicele-mi, nemaivăzute de când răpite-au fost, de mici,
Eliberează-le, arată-mi că ştii să răsplăteşti iubirea.

AGORASTOCLES

(încet către Hanno, cu voce sigură)

Îţi împlineşte rugămintea; mi-e-ndatorat şi-mi ştie frica.

HANNO

(sever)

Te rog să taci.

AGORASTOCLES

Drag unchiule, nu plânge.

ANTERASTILIS

Cât de plăcut e, surioară, victoria s-o dobândeşti,
Prin frumuseţe, peste toate rivalele, ca noi acuma.

ADELPHASIA

Ce proastă eşti. Te crezi frumoasă pentru că n-ai fost azi mânjită
Cu vreo funingine pe faţă?[1]

AGORASTOCLES

(Drag unchiule,)[2] unchiule drag!

---

[1] Curtezanele urâte sau prea împopoţonate erau urmărite de copii şi, în general, de tineri, care îşi băteau joc, azvârleau cu ce se nimerea în ele şi căutau să le mânjească faţa cu funingine.

[2] Lacune în original; text presupus.

HANNO

Ce-i, fiu al dragului meu frate? (Drag fiu)[1], ce
s-a-ntâmplat? vorbeşte.

AGORASTOCLES

Vreau să m-asculţi.

HANNO

Te-ascult, desigur.

AGORASTOCLES

Drag unchiule şi scump!

HANNO

Ce este?

AGORASTOCLES

E dulce, scumpă. Ce isteaţă!

HANNO

I-i de la tată isteţimea.

[1] Lacune în original; text presupus.

AGORASTOCLES

Ce spui? Tot ce i-a dat pe vremuri, de multă vreme-a cheltuit.
Eu şi iubirea-mi, cizelarea şi-nţelepciunea i le-am dat.

ADELPHASIA

Ne tragem dintr-o stirpe înaltă, deşi acuma suntem sclave,
Ca să ne-ngăduim, o, soră, de râsul lumii să ne facem.
Femeile-au cusururi multe; dar cel mai rău e să se placă
Prea mult pe ele şi să nu vrea mai mult să placă celorlalţi.

ANTERASTILIS

Mă-ncântă, soră, prevestirea ce ne-a făcut-o haruspiciul
Când a privit la jertfa noastră...

AGORASTOCLES

(aparte)

Aş vrea de mine să-i fi spus.

ANTERASTILIS

Vom fi, azi-mâine, fără voia stăpânului, eliberate.

Dar dacă zeii nu ne-ajută, şi nici părinţii, eu nu sper.

AGORASTOCLES

(încet, către Hanno)

Pe mine-a pus temei, e sigur, vorbindu-le de libertate:
Doar el ştia că-mi este dragă.

ADELPHASIA

Să mergem soră.

ANTERASTILIS

Te urmez.

(Vor să iasă.)

HANNO

(apropiindu-se de ele)

Cât n-aţi plecat, v-aş spune-o vorbă. De nu vă vine greu,
mai staţi.

ADELPHASIA

Cine-a vorbit?

AGORASTOCLES

Un om ce vouă vă vrea tot binele.

ADELPHASIA

Să-l facă.

Dar cine este?

AGORASTOCLES

Un prieten.

ADELPHASIA

Îmi e de-ajuns că nu-i duşman.

AGORASTOCLES

E bun, iubirea mea.

ADELPHASIA

Pe Pollux! să-mi facă bine,-aş vrea, nu rău.

AGORASTOCLES

De-ţi trebuie-o prietenie, pe-a lui s-o cauţi.

ADELPHASIA

(privindu-l pe bătrân)

Nu-l doresc.

AGORASTOCLES

Vă vrea tot binele.

ADELPHASIA

E bine, ştiu, să-i faci bine cui e bună.

HANNO

V-aduc o mare bucurie...

ADELPHASIA

(întrerupându-l)

Noi o plăcere mult mai mare.[1]

HANNO

Şi libertatea.

---

[1] Distonantă, mai cu seamă pentru Adelphasia, această replică este, fără îndoială, adăugire ulterioară lui Plaut.

ADELPHASIA

Tot ce-ţi place, cu preţul ăsta, faci din noi.[1]

AGORASTOCLES

(încet, către Hanno; cu înflăcărare)

Pe zeii care-mi sunt prielnici mă jur că Iupiter de-aş fi,
M-aş însura pe loc cu dânsa şi-aş da-o-afară pe Iunona.
Cât de sfios îi e cuvântul, ce cugetat şi ce simţit!
Şi cât de măsurat vorbeşte!

HANNO

Nu mă-ndoiesc că-i fiica mea.
Şi ce dibaci am mai luat-o!

AGORASTOCLES

Frumos, pe Hercle, şi deştept!

HANNO

Le mai cercăm un pic?

---

[1] Vezi nota 1, p. 175

AGORASTOCLES

Scurteaz-o; li-i sete celor de pe bănci.

(Arată spectatorii.)

HANNO

(tare, către Agorastocles)

Ce-i asta? Pentru ce zăbava de-acum?

(Apropiindu-se de cele două fete.)

Vă chem la judecată.

AGORASTOCLES

Acum te porţi mai cum se cere.

(Prinzând-o pe Adelphasia de braţ.)

Vrei aşadar s-o iau?

HANNO

Ci ia-o.

ADELPHASIA

(arătându-l pe Hanno)

E unchiul tău, Agorastocles?

AGORASTOCLES

(făcând la început pe supăratul, dar sfârşind prin a-i vorbi cu toată dragostea)

Acuma,-ndată, ai s-o ştii.
Întâi să mă răzbun pe tine; căci ai să fii... soţia mea.

HANNO

La jude. Nu mai pierdem vremea. Fii martor tu, şi du-mă-acolo.

AGORASTOCLES

(tulburat)

Îţi sunt şi martor, şi pe dânsa am s-o iubesc şi strâng în braţe.
Adică,-am vrut să zic... Pe Hercle! ba tocmai asta-am vrut să zic.

HANNO

Pierzi timp.

(Către cele două fete.)

Vă chem la judecată, dacă cinstit nu vă daţi prinse.

ADELPHASIA

De ce ne chemi la judecată? Ce-ţi datorăm?

AGORASTOCLES

O să vă spună.

ADELPHASIA

(privindu-l uimită pe Agorastocles)

Cum, chiar şi câinii mei mă latră?

AGORASTOCLES

Pe Hercle! joacă-te cu ei
Dă-mi sărutări, în loc de hrană, şi-n loc de os îmbie-mi limba;
Şi am să-ţi fiu de-a pururi câine ca untdelemnul de cuminte.

HANNO

Hai, dacă mergeţi.

ADELPHASIA

Ce făcut-am noi?

HANNO

Sunteţi hoaţe amândouă.

ADELPHASIA

Noi te-am furat?

HANNO

Da, voi.

AGORASTOCLES

Sunt martor.

ADELPHASIA

Şi ce-am furat?

AGORASTOCLES

Pe el întreabă-l.

HANNO

Voi ani de-a rând pe-a'mele fete mi le-aţi ascuns şi tăinuit,

Deşi sunt libere născute, şi-ntr-o familie de seamă.

ADELPHASIA

N-avem, pe Castor! nicio vină şi pe nedrept ne-nvinuieşti.

AGORASTOCLES

(înveselit)

Mă prind că minţi, pe-o sărutare de unul dată celuilalt.

ADELPHASIA

(respingându-l)

Cu tine treabă n-am; ci pleacă.

AGORASTOCLES

Ba treabă o să ai cu mine.

Căci el

(îl arată pe Hanno)

e unchiul meu; de-aceea se cade, cum şi fac,
să-l apăr,
Şi furturile să-i dezvălui, de care sunteţi vinovate,
Şi în ce fel la voi acasă îi ţineţi fetele-n sclavie,
Deşi ştiaţi c-au fost răpite şi libere ştiaţi c-au fost.

ADELPHASIA

Dar unde sunt? De cine-i vorba? te rog.

AGORASTOCLES

(încet, către Hanno)

Le-am sâcâit destul.

HANNO

(încet, către Agorastocles)

Vrei să le spunem?

AGORASTOCLES

Da, pe Hercle!

ADELPHASIA

(către Anterastilis)

Vai, soră dragă, tremur toată
De spaimă; ce e, care-i taina? Sunt înlemnită,-ncremenită.

HANNO

(blând şi totodată grav)

Luaţi aminte, dragi copile. Era mai bine,-n primul rând,
Dacă-i fereau de rele zeii pe cei ce nu le-au meritat;
Dar pentru binele pe care ni-l fac ei astăzi mie, vouă,

Şi mamei voastre, li se cade în veci de veci recunoştinţă.
Căci ei, pe drept, iubirea noastră o preţuiesc şi răsplătesc.
Voi fiice-mi sunteţi amândouă şi el e vărul vostru, fiul
Fratelui meu, Agorastocles.

ADELPHASIA

(către sora sa, revenindu-şi cu greu din uimire)

Ce spui, nu-ncearcă să ne-ncânte
Cu-o mincinoasă bucurie?

AGORASTOCLES

Pe zeii care-mi sunt prielnici,
E tatăl vostru; înţelegeţi.

ADELPHASIA

(convinsă)

Salut, nemaisperat părinte;
Ne lasă-n braţe să te strângem.

ANTERASTILIS

Salut, părinte multdorit
Şi aşteptat. Ai două fiice; te strâng în braţe amândouă.

AGORASTOCLES

Pe mine cine-o să mă strângă?

HANNO

Sunt fericit din cale-afară;
Atâţia ani de neagră jale în bucurie mi se schimbă.

ADELPHASIA

Abia dăm ochilor crezare.

HANNO

Să credeţi ce vă spun acum:
Mai înainte doica voastră m-a cunoscut.

ADELPHASIA

(îmbrăţişându-l)

Te rog, şi unde-i?

HANNO

(arătându-l pe Agorastocles)

La el.[1]

AGORASTOCLES

(scos din răbdări)

Dar ce o face-atâta să stea de gâtu-i spânzurată?[2]

[1, 2] În manuscrisele palatine aceste replici, precum şi cele de la

(Către Adelphasia.)

Dă-i pace barem, tu, copilo: nu mi-i pe plac...[1]

ADELPHASIA

Mă plictiseşti.

AGORASTOCLES

Cât nu mi te-a promis.

ADELPHASIA

Hai, pace i-am dat.

---

p. 185-186, sunt inversate. Distribuirea între personaje este nesigură. Vechii editori dispuneau astfel textul, urmând, cu corectările de amănunt, ordinea manuscriselor palatine (text pe care îl dăm numai în traducere): HANNO: La el. AGOR. (*către Adelph.*): Dar ce te face-atâta să stai de gâtu-i spânzurată,/ Cât nu mi te-a promis? ADELPH. (*respingându-l*): Dă-mi pace. AGOR.: Salut, speranţa mea. ADELPH.: Dă-mi pace,/ Cu-al tău salut. AGOR. (*către Anter.*): Salut, copilo. ANTER.: Nu mi-i pe plac. Mă plictiseşti.

Deosebirile dintre cele două familii de manuscrise indică, fără îndoială, că textul a suferit prescurtări şi interpolări.

[1] Vezi p. 184, notele l, 2.

(Către Hanno.)

Salut, speranţa mea.[1]

HANNO

În lanţul braţelor acuma cu toţii strâns să ne cuprindem.

(Se îmbrăţişează cu toţii.)

Cine-i mai fericit pe lume?

AGORASTOCLES

Răsplată demnă-a celor demni.

HANNO

(uitându-se la Agorastocles, care o ţine îmbrăţişată pe Adelphasia)

Acum dorinţa-i e-mplinită.

AGORASTOCLES

(în culmea bucuriei)

Apelles[2], Zeuxis[3], pentru ce

---

[1] Vezi p. 184, notele l, 2.

[2, 3] Cei mai de seamă pictori greci din secolul IV î.Hr. Apelles era celebru pentru portretele lui Alexandru cel Mare şi Filip al II-lea al Macedoniei, iar Zeuxis pentru tablourile sale cu subiecte mitologice.

V-aţi prăpădit aşa degrabă? Grozav tablou aţi fi pictat.
Căci nu văd demn pe vreun alt pictor de scena asta,
s-o picteze.

HANNO

Zei şi zeiţe, mulţumire din toată inima v-aduc,
C-atât de mare fericire şi-atât noroc mi-aţi hărăzit,
Să-mi văd copilele în viaţă şi să le capăt înapoi.

ADELPHASIA

Credinţa ta, iubit părinte, ne-a fost de cel mai bun folos.

AGORASTOCLES

Drag unchiule, făgăduiala că-mi dai pe fata cea mai mare
Vreau s-o ţii minte.[1]

HANNO

O, ţin minte[2].

AGORASTOCLES

Şi zestrea ei, făgăduită[3].

[1-3] Replici probabil interpolate.

SCENA V

ANTAMOENIDES, ADELPHASIA, ANTERASTILIS, HANNO, AGORASTOCLES

ANTAMOENIDES

(ieşind de la Lycus, fără să-i vadă pe ceilalţi)

De n-am să mă răzbun în lege pe Lycus pentru mina dată,
Să-şi râdă cum or vrea de mine toţi gogomanii din cetate.
La masă m-a poftit, mişelul, stricându-mi trebile, şi-apoi
S-a dus pe-aiurea, iar pe mine portarul casei m-a lăsat.
Văzând că el nu-mi dă mâncare şi nici femeile-i nu vin,
Mi-am luat o parte,-a mea, din cină

(arată un pachet pe care îl ţine sub braţ)

şi am ieşit frumos pe uşă.
I-arăt eu lui; o să-mi plătească, mişelul, dare
ostăşească[1].
Credea că şi-a găsit pe cine cu-o-ntreagă mină să-l înşele.
Vreau, mânios cum sunt acuma, să dau cu ochii de femeie.
La pumni o iau şi-ntr-o clipită o fac ca mierla pe tot
trupul.
Cu pete negre o acopăr, şi-atât de negre, c-o să pară
O egipteancă ce la jocuri găleţi cu apă cară-n circ.

[1] Cetăţenii plăteau o dare specială pentru întreţinerea armatei.

ADELPHASIA

(se strânge în Agorastocles, văzându-l pe militar)

Iubirea mea, în braţe ia-mă; cumplit mă-nfricoşez
de uliu.
E-o fiară groaznică; ia seama să nu-ţi înhaţe puişorul.

ANTERASTILIS

(în braţele tatălui ei)

Vai, nu pot să te strâng, o, tată, mai mult!

ANTAMOENIDES

Îmi pierd degeaba vremea.
Cu ăsta

(arată pachetul)

pot, sau cam aproape, să cumpăr cina mea de astăzi.

(Se întoarce, vrând să iasă, şi îi zăreşte pe Hanno şi pe Anterastilis.)

Ce-nseamnă asta? Ce-i acolo? Ce-i asta? Ce văd eu?
Ce-nseamnă
Dublarea asta de persoane? Ce-nseamnă-ngemănarea
asta?

Au cine-i omul în tunice atât de lungi, ca un băiat
De prăvălie? Văd eu bine? Nu-i scumpa mea
Anterastilis?
Nici vorbă, ea. De multă vreme simţeam că-şi bate joc
de mine.
Nu-i e ruşine, o copilă, hamali să-mbrăţişeze-n stradă?
Îl dau călăului, pe Hercle! întregul trup să-i biciuiască.
Femeilor le plac, se vede, cei cu tunicile-atârnânde.
Ia s-o cinstesc cu două vorbe pe-ndrăgostita africană.

(Se apropie de Anterastilis.)

Hei, tu, vorbesc cu tine, femeie, n-ai ruşine?

(Către Hanno.)

Şi tu, ce vrei cu fata, ce vrei cu ea? Vorbeşte.

HANNO

(în bătaie de joc)

Salut.

ANTAMOENIDES

(brusc)

Nu vreau nimica; nimic din partea ta.

(Arătând-o pe Anterastilis.)

De ce-o atingi şi numai c-un deget?

HANNO

Fiindcă-mi place.

ANTAMOENIDES

Îţi place?

HANNO

Mult.

ANTAMOENIDES

Vede-te-aş pe cruce, limbă rea.
Cutezi, lepădătură, să faci pe-ndrăgostitul
Să-nghemui pe iubita unui ostaş vestit,
Scrumbie jupuită, sementium sarrapis[1]
Tu, halagorasama[2], mai plin de usturoi
Şi ceapă ca vâslaşii romani, tu, zdreanţă veche?

AGORASTOCLES

Te-or fi mâncând pesemne dinţii sau fălcile cumva, băiete,

[1, 2] Sensul exact al acestor injurii nu este cunoscut; chiar şi forma cuvintelor este nesigură.

De-i zvârli atât de rele vorbe, sau vrei să dai de vreo
năpastă?

ANTAMOENIDES

(întorcându-se către Agorastocles)

De ce nu iei o tamburină[1] să-ţi întăreşti cu ea cântarea?
Căci după chip şi-nfăţişare cined[2] îmi pari, nu chiar
bărbat.

AGORASTOCLES

Ştii cum sunt eu cined? Aşteaptă.

(Se apropie de uşă şi strigă.)

Veniţi afară, sclavi şi-aduceţi
Cu voi ciomege!

ANTAMOENIDES

Bine, dar am vorbit în glumă,
Şi numai ca să râdem, n-o lua în serios.

---

[1] Ca preoţii Cybelei, care dansau acompaniindu-se cu *tympanon*; castraţi, după exemplul frumosului Atys, căruia Cybele i-a luat minţile pentru că a înşelat-o, ei se bucurau de o foarte proastă reputaţie.

[2] Dansator lasciv care evolua pe scenă înveşmântat într-o lungă mantie.

ANTERASTILIS

Mă rog, şi ce plăcere simţi tu, Antamoenides,
Să ocărăşti o rudă de-a noastră şi pe tata?

(Arătându-l pe Hanno.)

Căci el ni-i tată: numai ce ne-a recunoscut,

(arătându-l pe Agorastocles)

Şi el nepot îi este.

ANTAMOENIDES

Pe Iupiter, măritul,
Vă fericesc din suflet. Mă bucură şi-mi place
Să ştiu că negustorul a dat de grea năpastă,
Şi că norocul vostru-i răsplată a virtuţii.)[1]

ANTERASTILIS

(Şi poţi să-l crezi, pe Castor! O, drag părinte, crede-l.)[2]

HANNO

(Îl cred.)[3]

[1-3] Unii editori înclină să creadă aceste replici interpolate şi, deci, să le elimine din text.

AGORASTOCLES

(Şi eu de-asemeni.)[1]

(Întorcându-se în cealaltă parte.)

(Dar iată negustorul.)[2]

HANNO

(Îl cred.)[3]

AGORASTOCLES

(Şi eu de asemeni. Pe Pollux! iată,-l văd.)[4]
Cinstitul om se-ntoarce; în casă vrea să intre.

HANNO

(El cine-i?)[5]

[1, 2] Unii editori înclină să creadă aceste replici interpolate şi, deci, să le elimine din text.

[3, 4] Deşi le repetă pe cele imediat anterioare, aceste replici figurează totuşi în palimpseste.

[5] Întrucât repetă întocmai replicile de mai jos (p. 202-203, v. 1-3) aici provenind, fără îndoială, dintr-o prelucrare grăbită, aceste replici sunt de obicei eliminate din text.

AGORASTOCLES

(Negustorul sau lupul, cum îţi place.
E cel ce în sclavie pe fete le-a ţinut,
Şi mie mi-a luat banii.)[1]

HANNO

(Frumoasă cunoştinţă.)[2]

AGORASTOCLES

La jude să-l împingem.

HANNO

Ba nu.

AGORASTOCLES

De ce?

HANNO

Ajunge,
Socot, dacă ne-alegem cu vreo despăgubire.

[1, 2] Vezi nota 5, p. 194.

SCENA VI

LYCUS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTAMOENIDES

LYCUS

Nicio greşeală nu e, cred eu, să povesteşti
Amicilor pe faţă necazurile tale.
Au zis ai mei cu toţii mai bine să mă spânzur,
Decât s-ajung pe mâna, vai, lui Agorastocles.

AGORASTOCLES

(punându-i mâna pe umăr)

La jude mergem, Lycus.

LYCUS

Dă-mi voie,-Agorastocles,
Dă-mi voie să mă spânzur.

HANNO

(către Lycus)

Te chem la judecată.

LYCUS

(uimit, întorcându-se către Hanno)

Tu ce mai vrei cu mine?

HANNO

De-aceste fete spun
Că-s libere născute, odrasle ale mele.
De mici au fost răpite cu doica lor odată.

LYCUS

O ştiu de multă vreme, şi tare mult am fost
Uimit că nu s-arată să mi le ceară nimeni.
(Aşa-i, nu-s ale mele.)[1]

ANTAMOENIDES

(Te duc la jude, Lycus.)[2]

LYCUS

(De prânz vorbeşti, pesemne: îţi sunt dator, ţi-l dau.)[3]

AGORASTOCLES

Vreau să-mi plăteşti hoţia.

[1-3] Replici care provin dintr-o prelucrare menită să scurteze ultimul act. Textul actual al comediei cuprinde, după cum se va vedea, două deznodăminte.

LYCUS

(întinzând gâtul)

Ia-l, fă cu el ce vrei.

HANNO

Şi mie răzbunarea.

LYCUS

(acelaşi joc)

Ia-l, fă cu el ce vrei.

ANTAMOENIDES

(Şi mie-ntreaga mină.)[1]

LYCUS

(acelaşi joc)

(Ia-l, fă cu el ce vrei.
Plăti-le-voi cu gâtul, ca un catâr, pe toate.)[2]

AGORASTOCLES

(De urmărirea noastră te plângi cumva?)[3]

[1-3] Unii editori elimină aceste replici din text.

LYCUS

(Nici gând.)[1]

AGORASTOCLES

(Femeile să intre la mine.)[2]

(Femeile pleacă.)

(Unchi iubit,
Dă-mi fiica de soţie, cum ai făgăduit.)[3]

HANNO

Nu-mi uit defel cuvântul.)[4]

ANTAMOENIDES

(Cu bine.)[5]

AGORASTOCLES

(Mergi cu bine.)[6]

[1-6] Unii editori elimină aceste replici din text.

ANTAMOENIDES

(arătând lui Lycus pachetul pe care îl ţine sub braţ)

Am luat aici arvună, ştii, pentru mina-aceea.

LYCUS

Ah, mor!

AGORASTOCLES

Mori peste-o clipă, când ai să mergi la jude.

LYCUS

Mă dau eu singur ţie; de ce să merg la pretor?
Ci hai, te mulţumeşte cu-o plată, numai una,
De trei sute de filippi; cred că-i adun pe toţi.
Am un mezat chiar mâine.

AGORASTOCLES

Dacă primeşti să stai
O vreme într-o cuşcă de lemn, în casa mea.

LYCUS

Primesc.

AGORASTOCLES

Iar noi să mergem şi să ne bucurăm
De-a lui nenorocire şi fericirea noastră.

(Către spectatori.)

Fiţi sănătoşi cu toţii. Am trăncănit cam mult;
Dar, cum vedeţi, necazul pe Lycus l-a bătut.
Şi am ajuns la gustul din urmă-al comediei;
De v-a plăcut, ea cere aplauze-ndelungi.

SCENA VII

AGORASTOCLES, LYCUS, HANNO, ANTAMOENIDES, ANTERASTILIS, ADELPHASIA

AGORASTOCLES

Ce faci, oştene,-acolo? De ce pe unchiul meu[1]
Îl spurci în vorbe grele? Nu te mira că vezi
Femeile în preajmă-i; el le-a recunoscut
Drept fiice pe-amândouă.

---

[1] Începutul acestei scene (până la p. 202, v. 9) provine dintr-o prelucrare, care avea rostul de a înlocui replicile de la p. 191-200 cu înţeles identic.

LYCUS

(aparte)

Ah, ce cuvânt izbeşte
Urechea mea? Vai mie.

ANTAMOENIDES

De unde-au fost răpite?

AGORASTOCLES

Cartagina li-i ţara.

LYCUS

(aparte)

Vai mie, sunt pierdut.
Am tot trăit cu spaima că vine careva
Să şi le recunoască; şi a venit. Vai mie!
O pagubă mi-i asta, de optsprezece mine,
Cât am plătit pe ele.

AGORASTOCLES

Ba chiar pieirea ta.

HANNO

(către Agorastocles)

El cine-i?

AGORASTOCLES

Negustorul sau lupul, cum îţi place.
E cel ce în sclavie pe fete le-a ţinut,
Şi mie mi-a luat banii.

HANNO

Frumoasă cunoştinţă.

AGORASTOCLES[1]

Eu, Lycus, te simţisem părtaş cu răpitorii!
Când te-o cunoaşte,-oricine te-o şti şi hoţ de rând.

LYCUS

O, vin'!

(Aruncându-se la picioarele lui Agorastocles.)

Îţi prind genunchii în braţe şi te rog
Pe tine, pe bătrânul ce ruda ta îmi pare;
Când sunteţi buni, ca oameni, fiţi buni pân'la sfârşit,

[1] Unii editori atribuie această replică lui Antamoenides.

Nu alungaţi pe-acela care, spăşit, vă roagă.
Ştiam de mult că ele sunt libere, de mult,
Şi aşteptam să fie de careva cerute:
Căci nu sunt ale mele. Şi aurul ţi-l dau,
Că-l am pe tot acasă, şi-apoi mă jur că eu
Nu ţi-am purtat vreodată gând rău, Agorastocles.

AGORASTOCLES

Mă mai gândesc şi văd eu ce trebuie să fac.
Te rog să-mi laşi genunchii.

LYCUS

Ţi-i las, dacă vrei tu.

ANTAMOENIDES

Hei, negustorule!

LYCUS

Tu ce vrei, când năpădit mă vezi de treburi?

ANTAMOENIDES

Dă-mi mina mea-ndărăt, acuma, până ce-n lanţuri nu te zvârlu.

LYCUS

Să mă păzească zeii!

ANTAMOENIDES

Asta-i; n-o să cinezi la tine-acasă.
Argintul, aurul, gâtlejul – trei lucruri mi-eşti dator –
deodată.

HANNO

(aparte)

Să mă gândesc, să cuget bine la ce-mi rămâne de făcut
Să mă răzbun pe ei, înseamnă proces într-un oraş străin,
Şi-apoi am auzit de firea şi de moravurile lor[1]...

ADELPHASIA

O, tată, nu-ţi mai pierde vremea, te rog frumos, cu
omul ăsta.

ANTERASTILIS

Ascultă, soră; pune capăt războiului c-un ticălos.

---

[1] Hanno se îndoieşte, şi nu fără dreptate, de justiţia romană.

HANNO

Ascultă, negustor netrebnic! Deşi-ţi meriţi din plin
pieirea,
Eu n-am să mă mânjesc cu tine.

AGORASTOCLES

Nici eu. Dă-mi, Lycus, banii mei,
Şi tot cum gemi acuma-n lanţuri şi puşcăria ai s-o-nfunzi.

LYCUS

Vei fi mereu la fel?

ANTAMOENIDES

(către Hanno)

Iertare, cartaginezule, îţi cer.
Dacă-n mânia mea vreo vorbă supărătoare ţi-am zvârlit,
Te rog s-o ierţi; nespus mă bucur că fetele ţi-ai regăsit –
Aşa să mă iubească zeii!

HANNO

Te iert, desigur, şi te cred.

ANTAMOENIDES

Alege, Lycus, sau iubita, sau mina mea (de aur)[1] dă-mi-o.

LYCUS

Vrei cântăreaţa mea din flaut?

ANTAMOENIDES

Ba cântăreaţa nicidecum.
La ea nu ştii dacă obrajii sau dacă sânii sunt mai
mari.

LYCUS

Pe care-o vrei, ţi-o dau.

ANTAMOENIDES

Ai grijă.

LYCUS

(către Agorastocles)

Am să-ţi aduc chiar mâine banii.

[1] Lacună în original; text presupus.

AGORASTOCLES

Vezi să nu uiţi.

LYCUS

Tu mergi cu mine, Antamoenides.

ANTAMOENIDES

Te urmez.

(Intră amândoi în casa negustorului.)

AGORASTOCLES

Ia spune, unchiule,-n ce ziuă către Cartagina porneşti?
Sunt hotărât să plec cu tine.

HANNO

Curând, cu cel dintâi prilej.

AGORASTOCLES

Aş vrea s-aştepţi câteva zile, să-mi vând averea la mezat.

HANNO

Fă cum socoţi.

AGORASTOCLES

Atunci să mergem; să ne-ntărim.

(Către spectatori.)

Aplaudaţi.